

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Sananlaskujen tulkkaus

Millaisia ratkaisumalleja viittomakielentulkkit käyttävät tulkates-
saan sananlaskuja suomalaiselle viittomakielelle?

Mari Lappeteläinen

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

Toukokuu / 2015

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Mari Lappeteläinen	Sivumäärä 36 ja 11 liitesivua
Työn nimi Sananlaskujen tulkkaus – Millaisia ratkaisumalleja viittomakielentulkit käyttävät tulkatessaan sananlaskuja suomalaiselle viittomakielelle?	
Ohjaava(t) opettaja(t) Hanna-Kaisa Turja	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Tulkkipalvelut Sivupersoon Oy, Kirsi Mäki	
Tiivistelmä <p>Tässä opinnäytetyössä tutkittiin sananlaskujen tulkkausta suomalaiselle viittomakielelle. Tarkoituksenani oli selvittää, millaisia ratkaisumalleja viittomakielentulkit käyttävät tulkatessaan sananlaskuja suomalaiselle viittomakielelle, millaisia kielellisiä keinoja tulkit käyttävät, sekä millaiset tekijät vaikuttavat viittomakielentulkkien sananlaskujen tulkkaukseen. Opinnäytetyön tilaajana oli Tulkkipalvelut Sivupersoon Oy.</p> <p>Tutkimus oli luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen. Aineistonkeruumenetelminä käytettiin simuloituja tulkkaustilanteita sekä puolistrukturoitua haastattelua. Lisäksi aineistot tallennettiin videotallenteelle. Simuloidut tulkkaustilanteet sekä haastattelut toteutettiin lokakuussa 2014.</p> <p>Viittomakielentulkit kokevat sananlaskujen tulkkauksen haasteellisena niiden kulttuurisen- ja kielellisen merkityksensä vuoksi. Tulkkaustilanteessa sananlasku puhe ilmenee yleensä yllättävänä tekijänä osana puhujan puheenvuoroa. Näissä tilanteissa tulkilla on käytössään erilaisia ratkaisumalleja sananlaskun tulkkaukseen. Opinnäytetyössäni käytän ratkaisumallien analysoinnin viitekehystenä Rune Ingon (1990) neljää ratkaisumallia idiomin kääntämiseen.</p> <p>Tutkimustuloksista selvisi, että viittomakielentulkit käyttävät kahta erilaista ratkaisumallia. Tulkki voi tulkata sananlaskun sananmukaisesti, eli suomen kielen mukaan, tai tulkata selittävällä normaali-ilmauksella jolloin tulkkauksessa tuodaan esille sananlaskun merkitys. Lisäksi tulkeilla on mahdollista käyttää erilaisia kielellisiä keinoja, joita ovat lainaus-merkkien käyttö, sananlaskuun viittaaminen viittomien keinoin sekä IKÄÄN KUIN- viittoman käyttö.</p> <p>Tulkkien ajatuksia tuodaan esille määriteltäessä tekijöitä, jotka vaikuttavat sananlaskujen tulkkaukseen. Näitä tekijöitä ovat asiakas, hänen käyttämä kielensä sekä kielitaitonsa, tilanne ja sananlaskun konteksti. Lisäksi tulkkaukseen vaikuttavat tulkin psyykkiset tekijät. Tulkkausratkaisu riippuu aina päivästä, tilanteesta ja asiakkaasta.</p>	
Asiasanat Viittomakieli, Tulkkaus, Sananlaskut, Kielenkäyttö, Merkitys	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Mari Lappeteläinen	Number of Pages 36 and 11 appendices
Title Interpreting proverbs – What kind of solutions the sign language interpreters use when they interpret proverbs to Finnish sign language.	
Supervisor(s) Hanna-Kaisa Turja	
Subscriber and/or Mentor Interpretation Services Sivupersoon Oy, Kirsi Mäki	
Abstract <p>This thesis studied how sign language interpreters interpret proverbs to Finnish sign language. The objective was to find out what kind of solution models sign language interpreters use when they interpret proverbs to Finnish sign language and what kind of linguistic ways they use and what factors affect the interpretation of proverbs. The subscriber of the work was Interpretation Services Sivupersoon Oy.</p> <p>The study was qualitative. The material was collected by three sign language interpreters of the simulated interpreting situation and individual interviews in October 2014.. Materials were also recorded to video.</p> <p>Sign language interpreters are experiencing the proverbs interpretation to be challenging due to cultural and linguistic aspects. Proverbs occur unexpectedly as part of the speeches. In the interpreting situation the interpreter has a variety of approaches to the interpretation of proverbs. In this thesis, I use Rune Ingos four solution models to translate idioms as the basis for the analysis.</p> <p>The results show that the interpreters are using two different types of solution models: literal sense or meaning. They can also use a variety of linguistic habits such as quotation marks, referring to proverbs by the signs and using AS IF - sign.</p> <p>Proverbs interpretation is affected by various factors. These are the customer and his language and language skills, situation and context of the proverb. The interpreters psychological factors also affect the interpretation. Interpreting solution always depends on the customer, day and situation.</p>	
Keywords Sign language, Interpreting, Proverbs, Language, Meaning	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 SANANLASKUT JA KIELEN KUVAANNOLLISUUS	6
2.1 Semantiikka	7
2.2 Sananlaskut	8
2.3 Metafora, fraasi, idiomi ja vertaus	10
3 TULKKAUKSEN ERITYISPIIRTEET	11
3.1 Viittomakielentulkkkaus	12
3.2 Sananlaskujen tulkkkaus	13
3.3 Rune Ingon neljä ratkaisumallia	15
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	17
4.1 Tutkimusmenetelmä	17
4.2 Simuloitu tulkkaustilanne	18
4.3 Haastattelu	18
4.4 Aineistonkeruun toteutus ja tutkimusjoukon kuvaus	19
4.5 Aineiston käsittely ja analysointi	22
5 TYÖN TULOKSET JA ANALYSOINTI	23
5.1 Ratkaisumallien käyttö	23
5.2 Kielelliset keinot	26
5.3 Tulkkaukseen vaikuttavat tekijät	27
5.4 Tulosten analysointi	29
6 POHDINTA	30
LÄHTEET	34
LIITTEET	37
LIITE 1	37
LIITE 2	46
LIITE 3	47

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe sai alkunsa mielenkiinnostani sananlaskuja kohtaan. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, millaisia ratkaisuja viittomakielentulkit tekevät tulkattaessa sananlaskuja suomenkielisestä lähtötekstistä suomalaiselle viittomakielelle sekä millaiset asiat vaikuttavat tulkkaukseen. Mielestäni sananlaskujen tulkkaukseen liittyvää tietoa ja aineistoa olisi hyvä olla saatavilla aiheen arkipäiväisyyden takia. Viittomakielentulkille sananlaskut, idiomit, metaforat sekä erilaiset lausahdukset voivat olla tulkkauksilanteessa haasteellisia tulkattavia. Aihetta ei ole selvitetty aiemmin, joten tästä syystä ajattelen aiheen olevan tärkeä myös työelämälle. Opinnäytetyöni työelämän yhteistyökumppani on Tulkkipalvelut Sivupersoon Oy ja työelämäohjaajana toimii Helsingin palvelupäällikkö Kirsi Mäki.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Millaisia ratkaisumalleja viittomakielentulkit käyttävät tulkattaessa sananlaskuja suomalaiselle viittomakielelle?
 - 1.1 Millaisia kielellisiä keinoja tulkit käyttävät?
2. Millaiset tekijät vaikuttavat viittomakielentulkkien sananlaskujen tulkkaukseen?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen ratkaisumalleina käytän Rune Ingon (1990) neljää eri ratkaisumallia idiomien kääntämiseen:

1. Idiomi käännetään idiomilla.
2. Idiomi käännetään sananmukaisesti.
3. Idiomi käännetään selittävällä normaali-ilmauksella.
4. Normaali-ilmaus käännetään idiomilla. (Ingo 1990, 246- 247.)

Sananlaskujen tulkkauksista suomalaiselle viittomakielelle ei ole tutkittu aiemmin, mutta aihetta sivuavia opinnäytetöitä löytyy muutamia. Kyseiset tutkielmat käsittelevät metaforeja, idiomeja tai sanontoja kääntämisen näkökulmasta. Humanistisen ammattikorkeakoulun opinnäytetöissä Elina Korrin ja Anniina Venäläisen ”Uskoen katso entisiä teitä: Siionin lauluissa esiintyvien metaforien kääntäminen suomalaiselle viittomakielelle”, on käsitelty hengellisten metaforien kääntämistä. Samoin Heidi Rajaniemen ja Liisa Malan ”Paperittomat - Valmistautuminen suomalaiselle viittomakielelle tulkat-

tuun näytelmään”- opinnäytetyössä on osio, joka käsittelee valmistautumista näytelmässä esiintyvien metaforien ja idiomien tulkkaukseen. Diakonia- Ammattikorkeakoulusta on viime vuosien aikana valmistunut opinnäytetyö Jenny Kolben ja Henna Oinosen: ”Yksi asia johti toiseen ja tässä sitä nyt ollaan – Suomen kansan innoittamat sanonnat käännettynä suomalaiselle viittomakielelle”. Kyseisessä opinnäytetyössä on suomalaisia sanontoja käännettynä viittomakielelle.

Aluksi määrittelen työn keskeiset käsitteet, jotka olen jakanut kahteen osioon: sananlaskut ja kielen kuvainnollisuus sekä tulkkauksen erityispiirteet. Luvussa kaksi määrittelen semantiikan käsitteen kielen ja kulttuurin näkökulmasta. Sananlaskuissa on kyse kulttuurisista merkityksistä, jotka tulkin on ymmärrettävä tulkatessaan sananlaskuja. Samassa luvussa määrittelen myös sananlaskun, sekä erottelen tunnetuimmat sananparsiluokat sananlaskuista. Luvussa kolme määrittelen tulkkaukseen liittyviä käsitteitä, viittomakielentulkkauksen ja sananlaskujen tulkkauksen. Lisäksi tässä luvussa esittelen Rune Ingon ratkaisumallit idiomin kääntämiseen, jota käytän tutkielmani pohjana sananlaskujen tulkkaukseen.

Teoreettisen viitekehyksen jälkeen esittelen tutkielmani toteutuksen; tutkimusmenetelmän, aineistonkeruumenetelmän sekä aineiston analysoinnin. Tutkielmani on laadullinen eli kvalitatiivinen. Aineisto on kerätty videoimalla kolmea tulkkiä simuloituissa tulkkaustilanteissa sekä haastatteleamalla heitä. Luvussa viisi työn tulokset on jaettu kolmeen teemaan, tutkimuskysymysten mukaisesti. Pohdinnassa esittelen tutkielman johtopäätökset sekä yhteenvedon.

2 SANANLASKUT JA KIELEN KUVAANNOLLISUUS

Merkitykset, arvot ja katsomukset saavat konkreettisen hahmonsa esimerkiksi sosiallisissa suhteissa, tavoissa ja totumuksissa. Nämä muodostavat yhdessä kulttuureja. Kulttuurit sisältävät erilaisia merkityksiä jotka tekevät ympäröivän maailman ymmärrettäväksi jäsenilleen. (Lehtonen 2000, 17.) Kulttuuri on opittu tapa ajatella ja tuntea. Siihen sisältyvät muun muassa arvot, uskomukset, tottumukset, tavat ja ennen kaikkea kieli. (Bodó 2009, 70.)

Miguel de Cervantes totesi aikanaan, että ”sananlaskut ovat pitkän kokemuksen lyhyitä tiivistymiä” (Lauhakangas 2013, 14). Sananlaskut ovat meille tuttuja, niiden käyttäminen puheessa on arkipäiväistä sekä spontaania. Joskus sananlaskuja halutaan käyttää puheenvuoron tukena tai tehostamassa merkityksiä. Sananlaskuja sisältävässä puheessa ratkaisevaa on, missä tilanteessa se lausahdetaan ja mihin sillä puheessa pyritään (mt., 2013, 48). Sananlaskut ovat monille ihmisille tapa käyttää kieltä rikkaasti.

Tässä luvussa käyn läpi kielen kuvainnollisuutta sekä määrittelyn semantiikan ja sananlaskun käsitettä. Semantiikka eli merkitysoppi on osana kieltä ja kulttuuria, johon myös sananlaskut liittyvät olennaisesti. Sananlaskut ovat osana sananparsia, yhdessä metaforien, fraasien, idiomien sekä vertausten kanssa. Nämä ovat kielellisesti lähellä toisiaan, joten on paikallaan määritellä myös näiden keskinäiset erot.

2.1 Semantiikka

Kielen rakenteiden sekä todellisuuden välisiä suhteita tarkasteleva kielitieteen osa on semantiikka, eli merkitysoppi. Semantiikka tutkii kieleen liittyviä, luonnollisen kielen lauseiden ja sanojen merkityksiä. Sekä, millaisissa tilanteissa sekä olosuhteissa lauseet ovat totta. (Hiirikoski 2006, 40; Niiniluoto 2000, 14.) Semantiikan keskeisinä kohteina ovat kielten sanojen ja kieliopillisten kategorioiden merkitykset kielijärjestelmän osina (Karlsson 1998, 200). Tieto sanojen merkityksistä eri kielissä perustuu niiden käyttötapoja koskeviin kokemuksiin ja havaintoihin (Niiniluoto 2000, 14).

Kieli on eritasoisten merkitysten kantaja ja luoja. Kieli ja kielenkäyttö liittyvät saumattomasti ja ensisijaisesti merkitykseen ja merkityksen tekemiseen. (Östman 2000, 69-70.) Kielenkäyttö on ensisijaisesti puheviestintää, jota ihmiset harrastavat kaksisuuntaisesti. Viestinnän taustana he käyttävät arkitietämystään eli maailmantietoaan sekä myös diskurssitietoa käsillä olevasta tilanteesta, läsnäolijoista sekä äsken sanotusta. Merkitykset ilmaistaan kielellisillä muodoilla, esimerkiksi lauseilla, sanoilla ja lausekkeilla, jotka toteutuvat teksteinä, diskurssina. (Karlsson 1998, 200 - 201.)

Merkitysten moneus on yksi kielen tunnusmerkki. Jokainen kielellinen tekemme on osa merkityksen loputtomasta paljoudesta ja tulee tulkituksi yhteydessä muihin merkityksiin, joista meillä ei välttämättä ole aavistustakaan. Kielen ”lähettäjät” usein huomaavat, että heidän kielellisillä teoillaan on erilaisia vaikutuksia kuin he alun perin toivoivat tai tarkoittivat. ”Vastanottajilla” ei välttämättä ole käytössään samaa merkitys varastoa kuin ”lähettäjillä” ja he voivatkin ymmärtää sanoman hyvin eri tavalla. (Lehtonen 2000, 52.)

Kieltä ei voi erottaa kulttuurista. Jokaisella kielellä on rakenteensa ja sanastonsa, joita ympäristö ja kulttuuri ovat muovanneet. (Hiirikoski 2006, 37.)Kielellisiä merkityksiä on olemassa loputtomasti. Niitä on kielen sanoissa ja muodoissa, niitä syntyy ja katoaa jatkuvasti kielen käytössä, niitä on monessa tasossa ja kielen eri lohkoissa. (Larjavaara 2008, 164.) Mitä syvemmälle toisen kielen maailmaan pääsee, sitä selvempää on, että kieli kantaa mukanaan myös erilaisia tapoja jäsentää maailmaa (Onikki-Rantajääskö & Siironen 2008, 8).

Kielen ulkoiset kulttuurierot liittyvät esimerkiksi maailmaan, yhteiskuntaan ja fyysiseen maailmaan. Ei-verbaalisissa kulttuurieroissa on kyse ilmeistä, eleistä ja muusta kehonkielestä. Niiden tunnistamisen tärkeys korostuu tulkin työssä. Kielensisäisiin käännösongelmiin kuuluvat esimerkiksi idiomaattiset ilmaukset ja sanaleikit. Idiomit kuljettavat mukanaan lisämerkityksiä, jotka ovat sidoksissa kulttuuriin, joten niiden kääntäminen voi olla ongelmallista. Sanaleikit taas perustuvat kielen luomiin mahdollisuuksiin leikkiä sanojen äänneasulla tai merkityksellä. (Bodó 2009, 72- 73.) Sananlaskut ovat myös osa kulttuurisia merkityksiä sekä niiden tulkintoja. Tulkin tulee tietää mikä on sananlaskun merkitys, jotta hän pystyy käyttämään sitä tulkkaustilanteessa.

Seuraavassa luvussa määrittelen sananlaskun ja kerron erilaisista käyttötarkoituksista kielenkäytön osana. Tämän jälkeen esittelen lyhyesti muita tunnetuimpia kielikuvia. Näitä ovat metaforat, idiomit, vertaukset sekä fraasit.

2.2 Sananlaskut

Sananlaskut ovat muovautuneet hiljalleen kielelliseen muotoonsa ihmisten kokemusten kautta. Vuonna 1551 Mikael Agricola kirjoitti sananparren olevan ”vakiintunutta mallia, kuosia tai tapaa noudattava ilmaisu” ja erityisen arvon hän antoi sananparsien ”tähdille”, yleispäteville mietelauseille, joita hän kutsui sananlaskuiksi. (Lauhakangas 2013, 10.) Suomalaiset sananlaskut ovat aina olleet kiinteässä yhteydessä yhteiskunnan muutoksiin sekä yleismaailmallisiin virtauksiin. Valtion ja kirkon suhde vaikutti jo 1500-luvulta alkaen sananlaskujen muistiin merkitsemiseen. (Granbom-Herranen 2012.) Suuri osa suomalaisista sananlaskuista on peräisin muualta ja niiden taustalta on löydettävissä kirjoitettua kirjallisuutta raamatun lauseista kansansatujen repliikkeihin. Sananlaskuja ei kuitenkaan nimetä kenenkään omiksi ajatuksiksi, vaan vedotaan yhteisesti hyväksytyyn ja oikean osuvaan huomioon, eli kokemuksen ääneen (Lauhakangas 2013, 10.)

Sananlaskuista on vaikeaa tehdä yksiselitteistä määritelmää sen monimuotoisuuden takia. Suomalaisessa kaupunkikulttuurissa sananlaskujen tunnistaminen sananlaskuiksi ei ole enää niin itsestään selvää. Varsinkin eri ikäpolvia edustavien henkilöiden vuorovaikutustilanteissa tulee esiin tilanteita, joissa sananlaskua ei tunnisteta arkikielystä poikkeavaksi, erityiseksi puheen lajiksi. (Lauhakangas 2004, 19.)

Sananlasku on muodoltaan lyhyt, kiinteä ja ytimekäs kuvallinen lausuma, johon sisältyy kokemusperäinen elämän ohje tai yleinen totuus (Kotimaisten kielten keskus 2015; Suomisanakirja 2014). Ne ovat tiiviitä, yhden lauseen muodossa esitettyjä huomioita, mielipiteitä tai ohjeita elämän eri osa-alueilta. Ne voivat olla alkuperältään runosta tai laulusta, filosofin mietelmä tai kirjan nimi. (Yrjölä 2003, 5.) Sananlaskut ovat yleiseen muotoon kiteytyneitä kannanottoja ja vastaavat kysymyksiin joihin on mahdollista vastata useammalla tavalla (Kuusi 1997, 4). Sananparren ja sananlaskun nimitykset korostavat tuttua ja jokapäiväistä puhetapaa, jossa olennaista on yleisyys. Samalla ne ovat myös puheessa erottuvia ”vaikuttavia sanoja”. (Lauhakangas 2004, 17.) Muista sananparsilajeista sananlaskut erottuvat itsenäisen ajatuksen sisältävinä ilmaisuina. Ne säilyttävät yleensä kielellisen asunsa, yhteydestä riippumatta. (Lauhakangas 2009, 64.) Sananlaskut ovat sananparsia kunnianarvoisempia sisältäen itsenäisen ajatuskokonaisuuden, toisin kuin fraasit eli puheenparret (Kuusi 1997, 4).

Sananlaskut ovat vuosituhansien kuluessa kulttuuripiiristä toiseen lainautunutta kielialueesta, käyttökelpoiseksi muodostunutta perinnetietoa. Kysymys on kunkin kieliyhteisön sisällä muotoutuvasta perinnelajista, joka on samalla universaali käsite. Sananlaskujen vaikuttavuus perustuu tarttuviin ja humoristisiin ajatuksen kulkuihin. Sananlaskujen metaforisten merkitysten ymmärtäminen perustuu konkreettisiin, yksityiskohtaisiin ja rikkaisiin mielikuviin, joita on totuttu yhdistämään erilaisiin kielenkäyttötilanteisiin. (Lauhakangas 2009, 65.) Käyttö on tilannesidonnaista; läsnä olevat ihmiset ja käyttötarkoitukset vaikuttavat sananlaskun valintaan. Sananlaskun toistokelpoisuus ja monikäyttöisyys muotoa ja sisältöä muuntelematta on ollut sen valtti vuoro-vaikutustilanteissa jo vuosisatojen ajan (mt., 2009, 66). Lapsena kuultuja sananlaskuja saatetaan muistella vielä aikuisiälläkin.

Sananlaskua käyttäessään henkilö tarkoittaa jotain yleisempää kuin sanatarkasti sanoo. Sananlaskun taakse piiloudutaan ja lainataan tilanteeseen sopivaa, tuttua yleistyksiä. (Lauhakangas 2013, 40.) Sananlaskuille ominaista on eräänlainen arvoituksellisuus, jolla normaali ajatuksen virta katkaistaan (Lauhakangas 2004, 21). Kunkin kielen sananlaskustolla on instituutiona oma vakiintunut asemansa kieliyhteisön yhteisessä muistissa, osana kulttuurista pääomaa, sosiaalisten jännitteiden käsittelyn välineistöä sekä kielenkäyttäjien kuvavarantoa. Säilyäkseen sananlaskun on oltava viehätysvoimainen ja osuva; sen on voitava tulla toistetuksi yhä uusissa tilanteissa. (Lauhakangas 2009, 83.)

2.3 Metafora, fraasi, idiomi ja vertaus

Sananparsitermin alle kuuluvat toistuvasti käytetyt suosikkisanonnat. Sananparsi on kielenkäyttäjälle yhteinen, käyttökelpoinen, suhteellisen pitkään elänyt ja muuttuviin tilanteisiin osuva ilmaus. (Lauhakangas 2013, 10.) Sananparret kertovat perinteiden voimasta ja niitä on käytetty kautta aikojen ihmismielen yhteisöllisinä maamerkkeinä. Sananparsista voidaan tarkistaa oman kurssin suuntaa ja laajentaa kokemusmaailmaa. (Tuomikoski 2006, 9.) Sananlaskut eroavat muista sanontatyypeistä, vaikka ovatkin ulkoasultaan hyvin samankaltaisia. Sananlaskuja rajatessa on tehtävä ero tekstiin sulautuvaan, sitä värittävään ja keventävään perinteen kirjoon, eli esimerkiksi vertauksiin, sanomuksiin, fraaseihin ja niin edelleen. (Lauhakangas 2009, 64.) Nämä

sananparsiluokan sanonnat limittyvät osittain päällekkäin toistensa kanssa ja niiden tarkka rajaaminen on haasteellista.

Metafora on kirjallisuuden tutkimuksessa ollut tunnistettu retorinen tehokeino ja kieli-kuva eli trooppi. Metaforaa on kutsuttu vertaukseksi ilman kuin-sanaa, esimerkiksi *vanhuus on elämän auringonlasku*. (Onikki-Rantajääskö 2008, 50.) Metafora on kieli-kuva, joka tuottaa merkityksiä rinnastusten avulla, tulkitsemalla tai selittämällä yhtä asiaa toisen kautta. Metaforassa entuudestaan tuntematonta selitetään rinnastamalla se johonkin jo tunnettuun. (Lehtonen 2000, 39- 40.)

Fraasit värittävät kirjoitusta ja puhetta eivätkä ole itsenäisiä lauseita. Fraasi tunnetaan myös nimellä puheenparsi ja se koostuu usein kielikuvista, joissa on kaksi tai kolme sanaa, esimerkiksi *helppo nakki*. Ne voivat muodostua myös yhdyssanan tapaisesta rakenteesta. (Lauhakangas 2013, 10, 36.)

Idiomi on vakiintunut ilmaus, erityisesti sellainen, jonka merkitys on enemmän kuin siinä esiintyvien sanojen summa, esim. *potkaista tyhjää* 2. tietylle yksilölle tai ryhmälle ominainen puhetapa. (Nurmi & Rekiaro & Rekiaro 1998, 166.) Idiomaattiset ilmaisut ovat vakiintuneita, vähintään kahdesta sanasta koostuvia lausekkeita, joiden merkitys ei selviä niihin kuuluvien yksittäisten sanojen merkityksestä (Bodó, 2009, 72). Kielitieteilijät puhuvat idiomista, kun kyseessä on ilmaisu, jonka merkitystä on vaikea ymmärtää käyttötilanteen ulkopuolella (Lauhakangas 2013, 30).

Vertaus taas on havainnollistava, tehostava rinnastava tai muuten vertaileva (kuvallinen) ilmaus. Kiel. vertailuun perustuva kieli-kuva, joka sisältää jonkin kytkevän elementin, tavallisesti kuin-sanan, esimerkiksi *hän on tyhmä kuin saapas*. (Suomisanakirja 2014.) Vertauksia ovat ne, joissa esiintyy konjunktio kuin, niin kuin, kun, -ku, -ko, ikään kuin, niin – että. Osuvat vertaukset synnyttävät uutta kansanperinnettä. Aiemmin sanottiin, ”ettei kaikki aina suju kuin elokuvissa”. Tämän elämänviisauden on korvannut: ”ei mennyt niinku Strömsössä”. (Lauhakangas 2013, 28.)

3 TULKKAUKSEN ERITYISPIIRTEET

Tässä luvussa määrittelen viittomakielentulkkauksen sekä sananlaskujen tulkkauksen lähdekirjallisuuden kautta. Sananlaskujen tulkkauksesta tietoa löytyi rajoitetusti ja lähteissä aihetta käsitellään tulkin näkökulmasta. Sananlaskujen tulkkausta viittomakieleen ei ole tutkittu aiemmin. Lopuksi esittelen Rune Ingon neljä ratkaisumallia idiomien kääntämiseen, jota käytän tutkielmassani ratkaisumalleina sananlaskujen tulkkauksen analysoinnissa.

3.1 Viittomakielentulkkkaus

Tulkkaus on eri kielten välistä kommunikaatiota, jossa ymmärretään ja tuotetaan merkityksellisiä viestejä. Yleisellä tasolla kyseessä on tiedon vastaanottamisesta, käsittelystä, varastoinnista ja mieleen palauttamisen liittyvistä toiminnoista sekä tietoisuudesta, ajattelusta ja ongelmanratkaisusta. (Tommola 2006a, 129). Viittomakielien tulkit ovat kahden kulttuurin ja kielen asiantuntijoita, jotka toimivat sekä viittomakielisten, että suomenkielisten asiakkaiden tulkkeina. Tulkkeja tarvitaan erilaisissa tilanteissa, joissa eri osapuolet eivät osaa samaa kieltä. Viittomakielentulkin työskentelyn perustana toimivat ammattieettiset säännöt sekä ammattietiikka. Tulkin tehtävänä on tulkata neutraalisti ja puolueettomasti puhutulta kieleltä viitotulle kielelle ja päinvastoin. (Suomen viittomakielen tulkit ry 2015.)

Viittomakielen tulkkaus voidaan jakaa konsekutiivitulkkaukseen ja simultaanitulkkaukseen. Konsekutiivitulkkaus on peräkkäistulkkausta, jossa tulkki esittää puhujan jälkeen hänen puhejaksonsa sisällön toisella kielellä (Tommola 2006a, 128). Jaksojen pituus voi vaihdella asiakkaan ja tulkattavan asian mukaan. Simultaanitulkkaus tapahtuu samaan aikaan, kun asiakas puhuu tai viittoon. Viittomakielentulkit työskentelevät pääasiassa simultaanisti. (Suomen viittomakielentulkit ry 2015). Tulkkauslajeja on useita ja niitä käytetään erilaisissa tilanteissa ja erilaisten asiakkaiden kanssa heidän tarpeensa huomioon ottaen. Laji määräytyy sen mukaan onko kyseessä esimerkiksi kokouksissa ja julkisissa tilaisuuksissa pidettyjen puheenvuorojen tai puheiden tulkkaus vai esimerkiksi viranomaisen ja asiakkaan keskustelutilanne. (Tommola 2006a, 128.) Esimerkkinä tulkkauslajeista mainittakoon opiskelutulkkaus, asioimistulkkaus sekä taktiilitulkkaus.

Tulkkauksessa painottuu lähdetekstin nopea analysointi, jossa tulkki ei pysty vaikuttamaan käytettävissä olevaan aikaan. Keskeistä kohdetekstin tuottamisessa on ymmärrettävässä muodossa olevan asiasisällön tehokas välittäminen kuulijoille. Tulkkausten sujuminen vaatii tulkilta esimerkiksi tasokasta kielitaitoa, asiasisällön perusteellista hallintaa, sujuvia kielellisiä prosesseja, keskittymiskykyä ja nopeaa ajattelua. (Tommola 2006b, 19.) Tulkeilta vaaditaan erilaisia taitoja, joihin kuuluvat edellä mainittujen lisäksi muun muassa laaja yleissivistys, hyvä muisti sekä taito suodattaa lähdetekstistä keskeinen asiasisältö ja merkitys. Muita tarpeellisia ominaisuuksia ovat esimerkiksi paineensietokyky, hyvähermoisuus ja luotettavuus. (Sunnari 2004, 57.)

3.2 Sananlaskujen tulkkaus

Tulkattavan lähtötekstin luonne on yhteydessä tulkin kognitiivisten, eli tiedollisten prosessien sujuvuuteen ja tulkaussuorituksen laatuun. Puheen eri ominaisuudet – esimerkiksi puhujan artikulointi, painotus, intonaatio, puherytmi ja tempo – ovat tärkeitä tekijöitä. Muita ovat lähdetekstin sanastoon liittyvät ominaisuudet esimerkiksi kulttuurisidonnaiset idiomit, metaforat ja puheen muotoilu. (Tommola 2006c, 176.) Kulttuuriset erityispiirteet voivat aiheuttaa tulkkauksvirheitä, jos tulkki ei tunne lähdetekstiä kohdekulttuuria riittävän hyvin. Näitä kulttuurisia seikkoja ovat esimerkiksi sanontatavat, vakiintuneet käsitteet sekä tavat ja perinteet. (Roslöf & Veitonen 2006, 176.)

Puhujan esitys on harvoin ainoastaan informatiivinen tietopaketti. Siihen liitetään paljon ylimääräistä ainesta havainnollistamaan ja ylläpitämään kuulijoiden mielenkiintoa. Tulkkille tämän kaltaiset lisäykset saattavat osoittautua tulkkauksilanteessa haasteellisiksi. (Saresvuo & Ojanen 1988, 93.) Tulkin voi olla haastavaa löytää vastinetta erilaisille kuvaavilla sanonnoille, varsinkin kun vuorovaikutustilanteessa ne esiintyvät puheessa yllättäen.

Erilaiset sananlaskut ja sananparret ovat kulttuurien aarteistoa. Sananlaskujen konnotaatiot (sanan oheismerkitys tai sen luoma mielleilytymä) voivat aiheuttaa vaikeuksia tulkkille. Tällöin hän on voi varmimmin ratkaista tilanteen selvittämällä parhaan ymmärryksensä mukaan, mitä asiaa puhuja yrittää valaista. Kommunikointi ei katkea,

vaikka tulkki ei saavuttaisikaan tulkkausratkaisussaan täydellisyyttä. Tulkki tarvitsee luovuutta tulkatessaan puheen ”ornamentiikkaa”. (mt., 1988, 93- 94.)

Usein tulkkauksen ja käännöksen yksi tavoitteista on kielikuvien ja mielikuvien välittäminen osuvasti kielestä toiseen, kuitenkin niitä liioittelematta tai latistamatta (Risänen 2006, 29). Tulkin on ensin ymmärrettävä sananlaskun tarkoitus ja sen jälkeen ratkaistava kuinka hän sen tulkaa. Käytettyjä menetelmiä ovat sananlaskun tai kielikuvan korvaaminen sopivalla viittomakielisellä ilmaisulla tai viitotulla puheella esitetty sananlasku. (Roslöf & Veitonen 2006, 169- 170.)

Oma haasteensa on sananlaskujen sisältämisen metaforien ymmärtämättömyydestä johtuvat tulkintavaikkeudet, jotka voivat syntyä eri kulttuureista tulevien ihmisten välille. Joillekin kulttuurille tyypilliset sanonnat ja sananlaskut, joiden tarkoituksena on voimistaa jotain ilmaisua, voivat ymmärtämättöminä ohjata liaksi tilanteen tulkintaa. (Lauhakangas 2004, 68.) Kaikissa kielissä on kulttuurisidonnaista sanastoa, jota ei tunneta toisissa kulttuureissa. Tulkkaustilanteessa, jossa tavoitteena on semanttinen eli merkityksellinen vastaavuus, tulkeille tulee vastaan käsitteitä, joilla ei löydy suoraan viittomakielistä vastinetta. Täytyy muistaa, että suomen kieli on viittomakielisille vieras kieli, jonka taito vaihtelee yksilöllisesti. Viittomakielinen henkilö on tilannut paikalle viittomakielentulkin, voidakseen osallistua tilaisuuteen omalla äidinkielellään. Ymmärtääkseen tulkkia viittomakielisen ei siis pidä osata suomea. (Roslöf & Veitonen 2006, 173.)

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto on maininnut asioimistulkin ammattisäännöstössään sananlaskujen tulkkauksesta: ”Tulkki tulkaa kattavasti, ei jätä mitään pois eikä lisää mitään asiaankuulumatonta; Tulkin tehtävä on välittää kielelliset ja kulttuuri sidonnaiset ei-kielelliset viestit mahdollisimman kattavasti ja sisällöllisesti muuttumattomina. Mikäli tulkki ei voi tuottaa vastinetta, esim. sanonnoille, sananlaskuille, puheen parsille, harvinaisille termeille tai lyhennyksille, tulkki pyytää puhujaa selvittämään sanomaansa ja informoi siitä kuulijaa. Tulkki ei kuitenkaan selitä asiasisältöjä oma-aloitteisesti kummankaan tulkattavan kielen edustajan puolesta.” (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2014.) Kuitenkaan viittomakielentulkeille vastaavanlaista sääntöä ei ole olemassa.

Joissakin lähteissä on mainintoja sananlaskuista puheen laatijalle tulkkauksen näkökulmaa ajatellen. Näissä ohjeissa kehoitetaan joko välttämään sananlaskun käyttöä tai käyttää niitä harkiten. Tähän liittyen Euroopan komission Tulkkauksen pääosasto SCIC: n Tulkkaustoimenlinja on koonnut ohjeita puheenvuorojen valmistelijoille. Puhujaa kehoitetaan käyttämään konkreettista huoliteltua puhekieltä sekä käyttämään sananlaskuja, kaskuja ja sanaleikkejä harkiten. Ne keventävät puheenvuoroa, mutta eivät välttämättä käänny helposti muille kielille, esimerkiksi *joka kuuseen kurkottaa, se katajaan kapsahtaa*. (SCIC 2009.) Käännetäänkö tekstisi – tulkataanko puheenvuorosi? – nimisessä teoksessa kehoitetaan käyttämään harkiten kansallisia termejä, kuvakieltä tai lyhenteitä: Omat termimme tuntuvat kaikista parhaimmalta keinolta ilmaista suomalaisia käsitteitä. Niille on voi olla haastavaa löytää vastinetta, jos vastaavaa ilmiötä ei muissa maissa ole. Samalla tavalla hankalia tulkattavia ovat sanonnat ja kuvailmaukset. (Piehl & Vihonen 2006, 44.)

3.3 Rune Ingon neljä ratkaisumallia

Selvittäessäni tulkkien ratkaisumallien käyttöä sananlaskujen tulkkauksessa, käytin pohjana Rune Ingon neljää ratkaisumallia idiomien kääntämiseen. Vastaavanlaisia ratkaisumalleja tai ohjeita sananlaskujen osalta ei ole tehty. Valitsin Ingon mallin tutkielmaani, sillä idiomit ovat kielellisesti lähellä sananlaskuja. Ne myös kuuluvat sananlaskun tavoin sananparsiin. Ingon mallit ovat ensisijaisesti tarkoitettuja kääntämiseen, mutta ovat sovellettavissa myös tulkkaukseen. Käännös eroaa tulkkauksesta lähinnä valmisteluun käytettävissä olevan ajan ja tuotoksen pysyvyyden suhteen. Tulkkaus taas yleensä on hetkellistä eikä sitä pääsääntöisesti tallenneta. (Hytönen & Rissanen 2006, 21, 23.)

Ingon mukaan puhekielessä esiintyy eniten idiomeja ja niitä on mahdollisuuksien mukaan käännettävä semanttisesti, eli merkityksellisesti vastaavalla kohdekielen idiomilla. Muodoltaan nämä eivät yleensä muistuta toisiaan, vaan sisältävät poikkeavia leksikaalisia aineksia sekä käyttävät hyväkseen erilaista kuvakieltä. Aina lähtökielen idiomille ei löydy vastinetta kohdekielestä ja on pakko käyttää selittävää ilmausta. (Ingo 1990, 245- 246.)

Ingon mallissa valittavana on neljä erilaista ratkaisumallia idiomien kääntämiseen.

1. Idiomi käännetään idiomilla. Kääntäjän tehtävänä on mahdollisuuksien mukaan säilyttää lähtötekstin ominaispiirteet ja ilmaisuvoima. On huomioitava, että niissäkin tapauksissa, joissa kielet käyttävät hyväkseen samaa kielikuvaa, idiomien muoto on kussakin kielessä niin vakiintunut, että ilmausta ei voi kääntää sananmukaisesti.
2. Idiomi käännetään sananmukaisesti. Ingon mukaan ratkaisu joko tuottaa uuden kohdekielisen idiomien tai sanonnan joka on ymmärrettävä. Menettelyn tuloksena voi myös syntyä kohdekielelle vieras ja vaikeaselkoinen ilmaus. Jos kohdekielelle vieras idiomi käännetään sananmukaisesti, on tähän hyvä tehdä merkitystä selventävä lisäys.
3. Idiomi käännetään selittävällä normaali-ilmauksella. Tähän ratkaisuun päädytään, mikäli lähtötekstin idiomille ei löydy kohdekielistä vastinetta. Ratkaisu saattaa myös muokata lähtötekstin ilmeikkyyttä. Menettelyn edut ovat merkityksellisellä puolella; käännos välittää lähtötekstin informaation.
4. Normaali-ilmaus käännetään idiomilla. Lähtökielen normaali-ilmauksen korvaaminen kohdekielen idiomilla vaatii kääntäjältä suurta valppautta. Uusien idiomien sijoittaminen käännökseen on hyvän kääntäjän tapa korvata aiemmat tapaukset, joissa hän on joutunut kääntämään idiomien normaali-ilmauksella. Tämä ratkaisu auttaa tyylillisen yhtenäisyyden tasapainottamisessa. (Ingo 1990, 246- 247.)

Opinnäytetyössäni muokkasin alkuperäisiä ratkaisumalleja tutkielmani tarpeita silmällä pitäen. Tämä johtuu jo aiemmin mainitsemistani tekijöistä eli työn näkökulmista: sananlaskuista sekä tulkkauksesta. Ensimmäisen ratkaisumallin mukaan tulkki voi tulkata suomenkielisen sananlaskun käyttämällä vastineena viittomakielistä sananlaskua, idiomia tai metaforaa. Toisessa ratkaisumallissa tulkki voi tulkata sananlaskun suomenkielen mukaisesti. Tällöin tulkin tulisi huomioida esimerkiksi asiakkaan suomen kielen taito ja arvioida onko kielitaito riittävä ymmärtämään sananlaskun tarkoitus vuorovaikutustilanteessa. Kolmannen mallin mukaan tulkki voi tulkata asiakkaalle sananlaskun merkityksen. Viimeisessä ratkaisumallissa tulkki voi poimia suomenkielisestä lähtötekstistä kohdan, jonka hän korvaa viittomakielisellä sananlaskulla.

Olen viittomakielentulkin koulutuksen aikana keskustellut viittomakielentulkkiensa kanssa sananlaskujen tulkkauksesta ja siihen liittyvistä tuntemuksista. Näissä keskusteluissa on tullut ilmi, että yleensä tulkit tulkkaavat sananlaskut suomenkielen mukaisesti tai he selittävät asiakkaalle sananlaskun merkityksen. Tulkit myös kokevat sananlaskujen tulkkauksen haasteellisena sen kieli- ja kulttuurisidonnaisuuden takia. Viittomakielessä sananlaskuja ja sanaleikkejä on vähemmän kuin suomen kielessä. Myös sananlaskujen käyttö suomenkielisessä vuorovaikutuksessa on paljon yleisempää kuin viittomakielessä.

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tutkielmani on kvalitatiivinen eli laadullinen. Aineistonkeruumenetelminä käytin kahta erilaista tapaa. Toteutin viittomakielentulkeille simuloituja eli keinotekoisia tulkkaustilanteita, jotka videoitiin myöhempää analysointia varten. Lisäksi käytin aineistonkeräämiseen puolistrukturoitua haastattelua, jonka toteutin tulkkausten yhteydessä.

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyöni tutkimusmenetelmän, aineistonkeruumenetelmät, aineistonkeruun toteutuksen sekä analysoinnin.

4.1 Tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman monipuolisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskeisiä ovat tulkinta ja ymmärtäminen. Ymmärtämisellä tarkoitetaan ilmiöiden merkitysten oivaltamista. (Soininen 1995, 34.) Tutkija itse toimii aineistonkeruuvälineenä. Tästä johtuen voivat aineistoon liittyvät tulkinnat, näkökulmat, aineistonkeruuseen tai tutkimustehtävään liittyvät ratkaisut kehittyä vähitellen tutkimusprosessin edetessä. Aineistonkeruumenetelmien avulla päästään lähelle tutkittavaa kohdetta ja ilmiöön liittyvä arvoitus avautuu hiljalleen. (Kiviniemi 2010, 70).

Laadullinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta; havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Aineistoa tulee tarkastella aina tietystä näkökulmasta, sekä havaintomäärää tulee karsia havaintojen yhdistämisellä. Tähän päästään etsimällä havaintojen yhteinen piirre tai muotoilemalla sääntö, joka koskee koko aineistoa. Arvoituksen ratkaiseminen on johtolankojen ja vihjeiden pohjalta tehtävä merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. (Alasuutari 2014, 39- 40, 44.)

Valitsin tutkimusmenetelmäksi laadullisen tutkimuksen, koska tämän kautta pääsin tutustumaan aiheeseen kokonaisvaltaisemmin. Koin, että laadullisen tutkimuksen kautta sain tietoa tulkkaustilanteissa tapahtuvista ratkaisuksista monipuolisesti, lähellä tutkittavaa ilmiötä.

4.2 Simuloitu tulkkaustilanne

Ensisijaisena aineistonkeruumenetelmänä käytin simuloituja eli keinotekoisia tulkkaustilanteita. Tilanteissa luin ennakkoon keräämäni sananlaskut paperista ja viittomakielentulkit tulkkasivat ratkaisut videokameralle. Toteutin tilanteet jokaisen tulkin kanssa henkilökohtaisesti, eli simuloituja tulkkaustilanteita oli yhteensä kolme. Tulkkien suostumuksella tilanteet videoitiin myöhempää havainnointia varten. Näin tieto tallentui muotoon, johon pystyin analysointivaiheessa palaamaan.

Kokeellisessa simuloinnissa pyritään keinotekoisesti luomaan tilanne, joka vastaa mahdollisimman paljon todellisuutta (Soininen 1995, 78). Simuloidut tilanteet eivät ole tiedonkeruun kannalta samalla tasolla aitojen tulkkaustilanteiden kanssa, mutta sen avulla voidaan saada hyödyllistä tietoa tulkkaukseen liittyen. Simuloidut tulkkaustilanteet sopivat mielestäni parhaiten aineistonkeruumenetelmäksi, sillä tätä kautta sain tietoa tulkkien käyttämisestä ratkaisumalleista sekä kielellisistä variaatioista tulkkausten näkökulmasta.

4.3 Haastattelu

Valitsin toiseksi aineistonkeruumenetelmäksi puolistrukturoidun haastattelun. Haastattelut toteutettiin ennen simuloituja tulkkaustilanteita, jolloin aiheeseen johdattelu onnistui helposti. Haastattelu on eräänlaista keskustelua, jossa tutkija tekee aloitteen ja johdattelee (Eskola & Suoranta 2008, 85). Tutkija pyrkii vuorovaikutuksessa saamaan selville haastateltavilta häntä kiinnostavat asiat, jotka kuuluvat tutkimuksen aihepiiriin (Eskola & Vastamäki 2010, 26). Etuna haastattelussa on joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus oikaista väärinkäsityksiä, toistaa kysymys, selventää ilmausten sanamuotoa ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.)

Puoli strukturoidussa haastattelussa laaditut kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat. Valmiita vastausvaihtoehtoja ei käytetä, vaan haastateltava saa vastata kysymykseen omin sanoin. (Eskola & Suoranta 2008, 86.) Puolistrukturoitu haastattelu sopi mielestäni aineistonkeruumenetelmäksi, sillä tarkoituksenani oli saada lisätietoa sananlaskujen tulkkaukseen liittyvistä haasteista sekä siitä kuinka usein tulkki on tulkkaustilanteissa tulkannut sananlaskuja. Videoin myös haastattelut, sillä näin tieto tallentui yhteneväisellä tavalla simuloitujen tulkkaustilanteiden sekä haastattelun osalta.

4.4 Aineistonkeruun toteutus ja tutkimusjoukon kuvaus

Opinnäytetyöni aineistonkeruu oli monimuotoinen prosessi, joka vaati myös paljon etukäteisvalmistautumista. Valmistautumiseen liittyi tulkkien etsinnän lisäksi, sananlaskujen valintaan liittyviä asioita sekä puolistrukturoidun haastattelun valmistelua. Lisäksi minun tuli huolehtia käytännön järjestelyistä toisella paikkakunnalla.

Aloitin aineistonkeruun toteuttamisen etsimällä etukäteen sananlaskuja aineistoni pohjaksi, sekä pohtimalla sopivaa lukumäärää jotta saisin mahdollisimman kattavan aineiston analysointia varten. Koska suomenkielisiä sananlaskuja on lukematon määrä, jaottelin sananlaskuja kolmeen kategoriaan. Tämä selkeytti sananlaskuihin liittyvää valintaa, sillä mikäli olisin tehnyt valinnat satunnaisesti, olisi lopputuloksesta tullut todennäköisesti sekava.

Valitsemani kategoriat olivat eläimiin liittyvät sananlaskut, ääniin ja kuulemiseen liittyvät sananlaskut sekä negatiot, eli ei-sanalla alkavat sananlaskut. Eläimet olivat maatalousvaltaisessa Suomessa monelle maalaiselle jopa rakkaampia kuin ihmiset; ne olivat uskollisia ja niillä oli hyvä käyttöarvo. Sananparsien eläimet olivat usein vertauskuvia ihmisten välisiin suhteisiin tai niihin saatettiin purkaa kielteisiä tunteita. (Tuomikoski 2006, 30.) Kerätessäni sananlaskuja, huomasin että suomenkielisessä sananlaskuperinteessä on paljon ei-alkuisia lausahduksia. Mielestäni tämä oli sopiva valinta yhdeksi kategoriaksi, sillä tämän määritelmän avulla sain kerättyä monipuolisesti eri aiheisiin liittyviä sananlaskuja. Kolmanneksi kategoriaksi valitsin ääniin ja kuulemiseen liittyvät sananlaskut. Mielestäni oli mielenkiintoista nähdä, kuinka tulkit tulkkaavat tämän aihepiirin sananlaskuja. Kuvailevatko he esimerkiksi ääniä viittomin tai muunlaisin kielellisin keinoin? Viittomakielentulkkauksessa ääntä jäljittelevä sanastoalue on erityisen ongelmallinen, sillä tulkin on ilmaistava suomenkielinen onomatopoesia, eli ääntä jäljittelevä, liikkeiden avulla. Näin tulkki osoittaa miltä jokin ääni näyttää tai tuntuu. Esimerkkinä eläinten ääntelyä kuvaavat sanat hirnuu, määkiä ja piipittää, jotka viittomakielessä ilmaistaan erilaisilla eläimen kuonon ja kärsän muotoja ja liikkumistapaa kuvailevilla viittomilla. (Rissanen 2006, 36.)

Keräsin yllä oleviin kategorioihin 10–16 sananlaskua, jolloin yhteismääräksi muodostui 40. Valitsin sananlaskut niin, että ne ovat tunnettuja ympäri Suomen, eivätkä ole esimerkiksi käytössä vain Savon alueella. Valinnan jälkeen keräsin Internetistä erilaisilta keskustelupalstoilta, blogeista sekä artikkeleista tekstejä, joissa kyseisiä sananlaskuja käytettiin. Näistä teksteistä koostuivat simuloidussa tulkkaustilanteessa tulkkien tulkkaamat materiaalit (liite 1). Keräsin sananlaskut siis kirjoitetuista teksteistä, mutta simuloiduissa tilanteissa käytin niitä puhutussa vuorovaikutuksessa, lukemalla sananlaskut paperilta. Tekstien aiheet vaihtelivat politiikasta arkipäiväisiin tapahtumiin. Muutamiin valitsemiini sananlaskuihin en löytänyt valmista tekstiä. Näiden osalta ideoin tekstit itse, kirjoittamalla sananlaskun ympärille pari kolme lausetta. Keräämistäni teksteistä osa oli pidempiä ja haasteellisempia, osa taas lyhyitä ja yksinkertaisia. Huomasin, että sananlaskuja käytetään nykypäivänä paljon politiikkaan liittyvissä lausunnoissa. Poliitikoille sananparsia käyttävä puhe on kuulijoiden vakuuttamista yhteisymmärryksen aikaan saamiseksi. Poliitikkojen haastatteluissa tai neuvotteluissa vaaditaan nopeutta sekä arvovaltaista jäyhyyttä. Silloin sananparret tarjoavat mahdollisuuden. (Lauhakangas 2013, 54.)

Sananlaskujen valinnan aikana päätin myös aloittaa sopivien tulkkien etsimisen työni tutkimusjoukoksi. Tarkoituksenani oli saada tutkielmaani mukaan viittomakielentulkkeja, joilla olisi vaihtelevasti kokemusta sananlaskujen tulkkauksesta. Mielestäni olisi ollut haasteellista etsiä mukaan vain tietyn tasoisia tulkkeja (joilla olisi esimerkiksi paljon kokemusta sananlaskujen tulkkauksesta), koska silloin mahdollisten osallistujien määrä olisi rajoittunut huomattavasti pienempään joukkoon. Toivoin tulkkeja mukaan ympäri Suomen, jolloin otanta olisi kattanut eri alueita.

Lähetin tulkeille kutsun simuloituun tulkkaustilanteeseen (liite 2) Suomen Viittomakielentulkkit ry:n postituslistojen kautta. Olemassa olevia postituslistoja on yhteensä yhdeksän ja ne kattavat Suomen eri alueet. Lähetin kutsun jokaiseen alueeseen, jolloin kutsu tavoitti tulkkeja etelästä pohjoiseen. Vastauksia sain yhteensä kolme, kaikki Etelä-Suomesta. Koin että analysoitavaa materiaalia olisi aineistonkeruun jälkeen riittävästi: kolmen tulkin viittomat 40 sananlaskua tuottaisi materiaalia yhteensä 120 tulkatun sananlaskun verran.

Toteutin aineistonkeruun kahden päivän aikana Etelä-Suomessa, lokakuussa vuonna 2014. Kerroin tilanteesta tulkeille hieman etukäteistietoa sähköpostin välityksellä, mutta rajoitin tarkoituksella informaation määrää jotta heillä ei olisi mahdollisuutta harjoitella tiettyjä sananlaskuja tai niiden tulkkausratkaisuja etukäteen. Tarkoituksenani oli saada simuloitujen tulkkaustilanteiden avulla mahdollisimman autenttista tietoa, joka tukisi opinnäytetyöni tulkkauksen näkökulmaa. Simuloitujen tulkkaustilanteiden yhteydessä toteutin myös pienimuotoisen haastattelun tulkeille, liittyen sananlaskujen tulkkaukseen eri tilanteissa sekä siihen liittyviin haasteisiin (liite 3). Näitä seikkoja käyn läpi toisessa tutkimuskysymyksessäni. Lähettämässäni kutsussa tulkeille ei ole mainittuna haastattelu-osiota, sillä tarve haastattelulle nousi yllättäen, hieman ennen simuloitujen tilanteiden toteutusta. Haastattelun avulla sain arvokasta lisätietoa opinnäytetyöni aiheeseen liittyen.

Toteutin molemmat aineistonkeruumenetelmät, simuloitujen tilanteet sekä haastattelut, kasvotusten. Tilanteet kestivät jokaisen tulkin osalta keskimäärin 20- 30 minuuttia ja tallennus tapahtui videokameran avulla. Tulkkaukseen ja haastatteluun varatuissa tiloissa ei tilanteen aikana ollut muita henkilöitä, ainoastaan tulkki ja minä. Toteutin

ensin haastattelun, jonka jälkeen siirryimme simuloituun tulkkaukseen. Tulkkauksen aikana luin sananlaskut ja niihin liittyvät tekstit paperista, jonka aikana tulkki tulkkasi puhutun materiaalin videokameralle. Tilanteen päätyttyä sovin tulkkien kanssa, että voin ottaa heihin yhteyttä myöhemmin, mikäli tarvitsen haastattelun vastauksiin tai tulkkausratkaisuihin tarkennusta. Nimesin tulkit kirjaimin (Tulkki A, Tulkki B, Tulkki C) analysointia varten, tulkkausten ja haastattelujen erottamiseksi.

Tulkit olivat toisiinsa nähden melko samanlaisessa elämäntilanteessa: he kaikki olivat olleet työelämässä suurin piirtein saman verran ja työskentelivät Etelä-Suomen alueella kokopäiväisesti viittomakielentulkkeina. Heistä kukaan ei ollut tulkannut sananlaskuja omien sanojensa mukaan paljoa. He myös kokivat että yleensä sananlaskuja käytetään monissa eri tilanteissa ja ne tulevat tulkkaustilanteessa yllättäen.

4.5 Aineiston käsittely ja analysointi

Aloitin aineiston tarkastelun katsomalla videomateriaalit läpi useamman kerran. Tämän jälkeen purin videotallenteet yksitellen, litteroimalla eli kirjoittamalla haastattelut sanasta sanaan kirjalliseen muotoon sekä glossaamalla tulkkaukset. Glossaus tarkoittaa viittomien muistiinmerkitsemistä. Tällöin viittomien muokkaaminen tekstimuotoon tapahtuu yleensä käyttämällä isoja kirjaimia. Opinnäytetyöni tuloksia käsittelevässä luvussa käytän isoja kirjaimia viittaamalla tekstissä viittomiin, esimerkiksi ikään kuin – viittomaan. Tein molemmista menetelmistä, litteroinnista sekä glossauksesta, niin sanotut kevyemmät versiot sillä tarkoitukseni ei ollut kirjata tarkkaan ylös jokaista äänen painoa tai viittoman suuntaa. Kirjattu teksti oli enemmänkin vertailua ja huomioiden tekoa varten. Kirjoitettua materiaalia tuli yhteensä 23 sivua.

Litteroinnin ja glossauksen jälkeen kirjasin erilaisia huomioita tekstistä sekä vertailin tulkkauksia ja haastatteluja toisiinsa. Poimin sananlaskujen tulkkausratkaisut tekstistä ja analysoin Rune Ingon ratkaisumallien käyttöön liittyviä havaintoja. Laskin kuinka usein tulkit käyttivät tiettyjä ratkaisumalleja, sekä onko mallien käytössä suuria eroavaisuuksia. Kirjasin myös ylös mikäli tulkit olivat käyttäneet keskenään samoja ratkaisuja sekä vertailin näiden kielellistä sisältöä toisiinsa. Tämän jälkeen tarkastelin

haastattelua, johon toinen tutkimuskysymykseni keskittyy. Havainnoin haastattelumateriaaleja ja selvitin tulkkien käsitysten eroja ja samankaltaisuuksia.

Kaikki tutkielmaani varten tuotettu materiaali on luottamuksellista, joten tästä syystä videoinnit, litteroinnit sekä glossaukset eivät ole opinnäytetyöni liitteenä. Aineiston käsittelyn, tutkimusjoukon kuvauksen sekä työn tulosten esittelyn aikana, on ensisijaisen tärkeää huomioida tutkimusetiikka.

Tutkimuksen tekemisen koko prosessiin kuuluu monella tavalla tutkimusetiikka, eli hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen. Tutkimusetiikka tarkoittaa yleisesti sovitut sääntöjä. Hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan, että tutkijat noudattavat eettisesti kestäviä tutkimusmenetelmiä sekä tiedonhankintamenetelmiä (Vilka 2005, 29- 30.) Yksilöihin kohdistuvassa tutkimuksessa osallistujilla on oikeus pysyä nimettömänä tai anonyyminä. Tutkimus ei saa sisältää sellaista piirrettä tai ominaisuutta, jonka perusteella tutkimukseen osallistuvan henkilön identiteetti voitaisiin tunnistaa. Tutkittavalla on myös oikeus luottamuksellisuuteen ja salassapitoon sekä hänellä on oikeus odottaa tutkijalta vastuuntuntoa. (Soininen 129- 130.)

5 TYÖN TULOKSET JA ANALYSOINTI

Tutkielman tulokset on jaoteltu kolmeen eri osioon tutkimuskysymysten mukaan. Ensin käyn läpi Rune Ingon ratkaisumallien käyttöä ja tulkkien käyttämiä kielellisiä keinoja. Tämän jälkeen siirryn tulkkaukseen vaikuttaviin tekijöihin, jotka olen kerännyt tulkkien haastattelujen pohjalta. Alaluvussa 5.4 analysoin tutkielmassani esiin nousseita tuloksia ja esittelen johtopäätöksiä. Tässä luvussa myös vastaan tutkimuskysymyksiini.

5.1 Ratkaisumallien käyttö

Kuten jo luvussa 3 esittelin, Rune Ingon ratkaisumallien mukaan käytössä on neljä eri vaihtoehtoa idiomien kääntämiseen. Työn tulosten esittelyn osalta käytän termiä tulk-

kaamisesta, vaikka Ingon mallissa ratkaisut ovat kääntämisen alueelta. Ja koska tutkielmani käsittelee sananlaskujen tulkkausta, käytän kyseistä termiä idiomi-sanan sijaan. Ratkaisusta, jossa sananlasku käännetään sananmukaisesti, käsittää opin- näytetyössäni viittomisen suomen kielen mukaisesti. Kun sananlasku käännetään selittävällä normaali-ilmauksella, tulkki tulkkaa sananlaskun merkityksen mukaan, niin kuin hän sen itse ymmärtää.

Simuloiduissa tulkkaustilanteissa ratkaisumallien käyttö keskittyi kahteen malliin: tulkkaus sananmukaisesti sekä normaali-ilmauksella. Sananlaskun kääntämistä sananlaskulla sekä normaali-ilmauksen kääntämistä sananlaskulla ei toteuttamissani simuloiduissa tilanteissa käytetty kertaakaan.

120 sananlaskusta sananmukaisesti tulkit tulkkasivat yhteensä 66 kertaa: Tulkki A 20 kertaa, Tulkki B 25 kertaa sekä Tulkki C 20 kertaa. Selittävää normaali-ilmausta käytettiin yhteensä 50 kertaa: Tulkki A käytti tätä ratkaisumallia 20 kertaa, Tulkki B 14 kertaa sekä Tulkki C 18 kertaa. Lisäksi näitä kahta ratkaisumallia käytettiin kolmessa eri sananlaskussa yhtäaikaisesti. Kahden sananlaskun osalta normaali-ilmausta käytettiin selittävänä lisänä ja yhdessä sananlaskussa ensin käytettiin normaali-ilmausta, jonka jälkeen tulkki lisäsi tulkkaukseen sananmukaisen ratkaisumallin. Kyseisten samanaikaisuuksien osalta sananlaskun ratkaisu on ensisijaisesti laskettu kuuluvaksi siihen malliin, jota tulkki käytti tulkkauksessaan ensin. Tätä yhtäaikaisuutta tulkit käyttivät yksittäin; Tulkki A käytti ratkaisumalleja yhtäaikaisesti kerran, sananlaskussa ”Kyllä routa porsaan kotiin ajaa”. Tulkki B käytti samanaikaisuutta kaksi kertaa, sananlaskuissa ”Kiertää kuin kissa kuumaa puuroa” sekä ” Ilman siipiä ei lintukaan voi lentää”.

Tulkkausten aikana Tulkit B ja C käyttivät ratkaisuja, joita Ingon mallissa ei löydy vaihtoehtona. Tulkki B korvasi sananlaskun ”Kuu kiurusta kesään, puoli kuuta peip- posesta, västäräkistä vähäsen, pääskysestä ei päivääkään, käyttämällä yläkäsitettä ”suomalainen sananlasku”. Tulkki C teki tulkkauksensa aikana poisjätön sananlas- kusta ”se koira älähtää, johon kalikka kalahtaa”, jolloin hän jätti sananlaskun koko- naan tulkkaamatta. Poisjätö tapahtuu, kun tulkki jättää tulkkauksesta pois tietoa, joka siihen olisi kuulunut (Laine 2006, 154).

Kahden sananlaskun osalta ratkaisumallin selvittäminen oli hieman haasteellista. Oma lehmä ojassa – sananlaskussa Tulkki A käytti erityistä viittomaa, jota itsekin olen nähnyt käytettävän, mutta erittäin harvoin. Tämä viittoma kuvaa sananlaskua ”oma lehmä ojassa” jossa ei-dominoiva käsi on vartalon edessä vaakatasossa suorana kämmen alapäin ja dominoiva käsi on Y-käsimuodossa, ei-dominoivan käden takana tehden samalla pientä liikettä. Jos tämä kyseinen viittoma olisi laajasti käytössä viittomakielisten keskuudessa, olisi ratkaisumalli Ingon mukaan idiomien kääntäminen idiomilla. Tämä kyseinen viittoma on syntynyt suoran käännöslauseen pohjalta, mutta ei ole vakiinnuttanut paikkaansa viittomakielisten parissa. Aika näyttää vakiintuuko tämä osaksi suomalaisen viittomakielen sanastoa. (Manunen 2015) Näin ollen tässä tapauksessa ratkaisuksi muodostui tulkkaus sananmukaisesti. Lisäksi ”ei makeaa mahan täydeltä”- sananlaskun ratkaisuna Tulkki C käytti ratkaisua, joka ei ole yksiselitteisesti mikään kyseisistä ratkaisumalleista. Hän käytti ensin KARKKI-viittomaa, jonka jälkeen SYÖDÄ- viittomaa molemmin käsin toistettuna sekä perään vielä viittoman EI. Tämä ei varsinaisesti ole sananmukaisesti ratkaistu, eikä myöskään vastaava sananlaskun merkityksen kanssa. Kyseinen ratkaisu jäi neljän ratkaisumallin ulkopuolelle.

Sananlaskuja tulkatessaan tulkit käyttivät keskenään samaa ratkaisumallia harvoin. Sananmukaisesti tulkatessaan he käyttivät 11 kertaa samaa ratkaisua ja selittävää normaali-ilmausta käyttäessään yhdeksän kertaa. Näissä tapauksissa on huomioituna jo aiemmin mainitsemani samanaikaisuudet kahden sananlaskun osalta, jossa tulkit käyttivät molempia ratkaisumalleja yhtä aikaisesti.

Kaikkien tulkkien tulkatessa selittävällä normaali-ilmauksella, he käyttivät samaa ratkaisumallia seuraavissa sananlaskuissa: ”Ei järkeä kauhalla päähän kaadeta”, ”Ei kannata mennä merta edemmäs kalaan”, ”Ei kysyvä tieltä eksy”, ”Ei ole eilisen teeren poika”, ”Ei vahinko tule kello kaulassa”, ”Ei se ota jos ei annakaan”, ”Katkes kuin kananlento” sekä ”Kukas kissan hännän nostaisi, jos ei kissa itse”. Lisäksi sananlaskussa ”Kiertää kuin kissa kuumaa puuroa” Tulkki B käytti molempia ratkaisumalleja samanaikaisesti.

Kaikki tulkit käyttivät keskenään samaa sananmukaisesti - mallia seuraavissa sananlaskuissa: ”Mikä laulaen tulee, se viheltäen menee”, ”Joka väärin kuulee, se väärin

vastaa”, ”Kyllä maailmaan ääntä mahtuu”, ”Vaikeneminen on myöntymisen merkki”, ”Ei lämmin luita riko”, ”Ei kahta ilman kolmatta”, ”Kaikki mikä kiiltää, ei ole kultaa”, ”Ei kukaan ole kuurompi kuin se, joka ei tahdo kuulla”, ”Ei niin pahaa, ettei jotain hyvääkin” sekä ”Huh hellettä, sanoi jänis pakkasella”. Yhden sananlaskun osalta (”Kyllä routa porsaans kotiin ajaa”) tulkit käyttivät samaa ratkaisumallia, mutta Tulkki A liitti tähän selittävänä lisänä tulkkauksen normaali-ilmauksella.

Niistä sananlaskuista, joissa tulkit käyttivät keskenään samaa ratkaisua, oli selkeästi eniten käytetty negatioiden, eli ei-sanalla alkavien sananlaskujen osalta. Näitä sananlaskuja oli yhteensä 16, joissa 11 tulkit käyttivät samaa ratkaisua. Viidessä sananlaskussa tulkattiin sananmukaisesti: ”Ei lämmin luita riko”, ”Ei kahta ilman kolmatta”, ”Ei kaikki ole kultaa mikä kiiltää”, ”Ei kukaan ole kuurompi kuin se, joka ei halua kuulla”, ”Ei niin pahaa, ettei jotain hyvääkin”. Kuuden sananlaskun kohdalla käytettiin normaali-ilmausta: ”Ei järkeä kauhalla päähän kaadeta”, ”Ei kannata mennä merta edemmäs kalaan”, ”Ei kysyvä tieltä eksy”, ”Ei ole eilisen teeren poika”, ”Ei vahinko tule kello kaulassa”, ”Ei se ota, jos ei annakaan”.

Vaikka tulkit käyttivät samaa ratkaisumallia, jossa sananlasku tulkattiin sananmukaisesti, eivät he tulkanneet minkään sananlaskun osalta keskenään identtisesti. Tulkkauksissa oli eroavaisuuksia niin viittomajärjestyksen kuin viittomavalintojen osalta. Kuitenkin näissä tapauksissa ratkaisumalli oli tulkkiensa osalta sama. Samainen tilanne oli niiden ratkaisujen osalta, joissa tulkki tulkki merkityksen. Muiden sananlaskujen osalta tulkit käyttivät ratkaisumalleja keskenään vaihtelevasti.

5.2 Kielelliset keinot

Tulkit käyttivät sananlaskuja tulkatessaan kolmea kielellistä keinoa selventääkseen, että lähdetekstissä on kyse sananlaskusta. He käyttivät niitä pääsääntöisesti silloin, kun sananlaskun tulkkauksen ratkaisumalli oli sananmukainen tulkkaus. Tulkit A, B ja C käyttivät jotain näistä kielellisistä keinoista, usean eri sananlaskun yhteydessä.

Käytetyin näistä kolmesta kielellisestä keinosta oli IKÄÄN KUIN - viittoman käyttö, jota tulkit käyttivät yhteensä 16 kertaa. Kyseinen viittoma löytyy Suomen viittomakiel-

ten verkkosanakirja Suvista, artikkeli numerolla 302 (Kuurojen Liitto 2015). Kaikki kolme tulkkiä käyttivät tätä viittomaa sananlaskun yhteydessä: Tulkki A kolme kertaa, Tulkki B kymmenen kertaa sekä Tulkki C kolme kertaa.

Toinen kielellisistä keinoista oli lainausmerkkien käyttö. Sananlaskun tulkkauksen yhteydessä Tulkki A ja C käyttivät lainausmerkkejä. Tulkki A käytti lainausmerkkejä yhteensä neljä kertaa; kaksi kertaa ennen sananlaskua sekä kaksi kertaa jälkeen sananlaskun. Tulkki C käytti merkkejä kaksi kertaa; toisella kerralla ennen sananlaskua ja toisella sekä että. Lisäksi Tulkki C käytti lainausmerkkejä yhden kerran yhtä aikaa IKÄÄN KUIN - viittoman kanssa.

Joidenkin sananlaskujen osalta kaksi tulkkiä käytti samanaikaisesti näitä kahta keinoa saman sananlaskun aikana. Niin ei kuitenkaan tapahtunut, että kaikki tulkit olisivat käyttäneet joko lainausmerkkejä tai IKÄÄN KUIN - viittomaa yhtä aikaa saman sananlaskun aikana. Sananlaskut, joissa toinen tulkeista käytti lainausmerkkejä sekä toinen IKÄÄN KUIN - viittomaa, tapahtui kolme kertaa. Sananlaskut joissa tulkit käyttivät näitä kahta keinoa yhtäaikaaisesti, olivat; ”kyllä koira koiran tuntee”, ”mikä laulaen tulee, se viheltäen menee” sekä ”kun kissa on poissa, hiiret hyppivät pöydällä”. Sananlaskut, joissa kaksi tulkeista käytti yhtäaikaisesti IKÄÄN KUIN - viittomaa, tapahtui kaksi kertaa; ”hiljaista kuin huopatossutehtaalla” sekä ”älä osta sikaa säkissä”- sananlaskuissa.

Kolmatta kielellistä keinoa käytti Tulkki A. Hän viittoi tulkkauksen yhteydessä SEL-LAINEN TAPA-SANOJA tai SANOJA-TAPA, viitaten lähtötekstin sananlaskuun. Tulkki A käytti kyseistä keinoa kolmen eri sananlaskun yhteydessä, aina sananlaskun jälkeen, sekä silloin kun hän käytti sananmukaista tulkkausta. Sananlaskut olivat ”ei kukko käskien laula”, ”ei kukaan ole kuurompi kuin se, joka ei halua kuulla” sekä ”aika aikaansa kutakin, sanoi pässi kun päätä leikattiin”.

5.3 Tulkkaukseen vaikuttavat tekijät

Tulkit olivat tulkanneet sananlaskuja, sanaleikkejä ja idiomeja erilaisissa tilanteissa; lasten leireillä, opiskelutulkkauksessa ja normaalien puheenvuorojen aikana. He oli-

vat omien sanojensa mukaan tulkanneet sananlaskuja harvoin. Erityisesti mieleen jääneitä tulkkauksilanteita Tulkki A:n mielestä olivat autokoulun teoriatunnit, joissa opettaja oli käyttänyt paljon sananlaskuja. Tulkki B ei osannut nimetä mitään erityistä tilannetta, mutta kertoi että sananlaskut ovat ”aina pahoja kun ne tulee jotenkin yllättäen ja yrittää kiertää ja kaartaa ne”. Tulkki C kertoi omakohtaisen kokemuksen opiskelutulkkauksesta, jossa eräs opettaja käytti sananlaskua hyvin usein opetuksensa aikana.

Kaikki tulkit mainitsivat tärkeänä tulkkaukseen vaikuttavana tekijänä asiakkaan ja hänen kielitaitonsa. Jos asiakkaan suomenkielen taito on hyvä, tulkit tulkkavat sananlaskun suomenkielen mukaisesti. Tulkki A:n mukaan on myös huomioitava asiakkaan käyttämä kieli; käyttääkö hän suomalaista viittomakieltä, viitottua puhetta tai näiden sekoitusta. Jos asiakas on tuttu, voi hänen kanssaan käyttää erilaista kieltä, sillä molemmat osapuolet tuntevat toistensa viittomistyylin ja erilaiset kielenkäytön piirteet. Tulkki C:n mukaan mikäli asiakkaan suomenkielen taito on huono tai tulkki ei tunne asiakasta on tilanteen sujuvuuden kannalta parempi, jos tulkki tulkkaa vain sananlaskun sisällön.

Sananlaskun merkitys sekä konteksti vaikuttavat tulkkaukseen. Tulkki A sanoo, että tulkin on pohdittava miksi asiakas käyttää sananlaskua vai käyttääkö hän sitä vain puheensa täyteenä. Lisäksi Tulkki B:n mukaan tulkin tulee arvioida kuinka konteksti vaikuttaa tulkkaukseen. Käytetäänkö sananlaskua kahden ihmisen välisessä keskustelussa vai osana jotain isompaa, esimerkiksi juhlapuheessa.

Ulkopuoliset tekijät vaikuttavat myös suuresti tulkkaukseen ja sen sujuvuuteen. Ympäristö ja tilanne ovat asioita, jotka vaikuttavat tulkkauksratkaisuihin. Tulkki A:n mukaan tilanteessa on otettava huomioon hälyn määrä ja puhujan puhenoisuus. Tulkin on harkittava mitä asioita hän voi jättää tulkkauksesta pois, jotta puheesta saa poimitua oleelliset asiat. Tulkki C:n mukaan kiire on myös yksi osatekijä, jolla on vaikutusta tulkkaukseen ja tulkin tekemiin ratkaisuihin.

Myös tulkin psyykkiset tekijät vaikuttavat sananlaskujen tulkkaukseen, joista Tulkki A mainitsee esimerkkinä tulkin vireystilan. Tulkki A:n mukaan lisäksi on huomioitava,

että tulkkauksessa moni asia riippuu tilanteesta, päivästä ja asiakkaasta. Tulkki tekee tulkkausratkaisun siinä hetkessä.

5.4 Tulosten analysointi

Seuraavaksi analysoin opinnäytetyössäni esille nousseita tuloksia tutkimuskysymysten kautta. Käyn ensin läpi ratkaisumallien käyttöön liittyviä seikkoja, jonka jälkeen kielellisiä keinoja sekä tulkkaukseen vaikuttavia tekijöitä.

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessäni pyrin selvittämään millaisia ratkaisumalleja viittomakielentulkit käyttävät tulkattaessa sananlaskuja suomalaiselle viittomakielelle. Opinnäytetyöni tulosten perusteella näyttää siltä, että tulkit käyttävät sananlaskujen tulkkaukseen kahta erilaista ratkaisumallia: tulkkausta sananmukaisesti sekä normaali-ilmauksella. Sananmukaisesti tulkkaus tarkoittaa tässä tapauksessa suomenkielen mukaisesti tulkkausta. Tämän ratkaisun osalta tulkkien viittomavalinnat sekä viittomajärjestys eivät olleet identtiset vaan näissä oli pieniä eroavaisuuksia. Tulkkaus normaali-ilmauksella tarkoittaa sananlaskun merkityksen välittämistä tulkkauksessa. Merkityksen välittämisen onnistuminen riippuu tulkin omasta kulttuurillisesta sekä kielellisestä tietämyksestä. Nämä kaksi mallia ovat varmastikin käytetyimmät myös tulkkien keskuudessa työelämässä. Lisäksi opinnäytetyöni tulosten perusteella näyttää siltä, että tulkin on mahdollista kiertää sananlasku käyttämällä yläkäsitettä.

Ingon mallin mukaan tulkillä olisi lisäksi mahdollista käyttää kahta muuta ratkaisumallia; sananlaskun tulkkaamista sananlaskulla sekä normaali-ilmauksen tulkkaamista sananlaskulla. Näiden kahden mallin käyttäminen tulkkauksessa voisi olla tulkillle erityisen vaikeaa sen lisäksi, että tulkattavana on kulttuurillisesti ja kielellisesti haastavaa materiaalia. Viittomakielisiä sananlaskuja sekä idiomeja on suomalaisessa viittomakielellä vähän. Näin ollen viittomakielisen vastineen etsiminen suomenkieliselle sananlaskulle olisi hyvin haastavaa. Lisäksi normaali-ilmauksen tulkkaaminen sananlaskulla vaatisi tulkillä erityistä tarkkaavaisuutta ja kielellistä huipputasoa. Kuten tietoperustassani todetaan, on sananlaskujen tulkkaaminen jo sananmukaisesti tai merkitystasolla tulkeille haastavaa.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen alakysymyksenä olivat tulkkien kielelliset keinot sananlaskujen tulkkauksessa. Opinnäytetyöni tulosten perusteella näyttää siltä, että tulkit käyttävät kolmea kielellistä keinoa ratkaisumallien yhteydessä. Näitä ovat lainausmerkkien käyttö, IKÄÄN KUIN - viittoman käyttö sekä sananlaskuun viittaaminen viittomien keinoin. Näitä keinoja tulkit käyttivät viitatakseen lähtötekstissä olevaan sananlaskuun, joka selkeytti sananlaskun olemassa olon ymmärtämistä. Näitä keinoja tulkit käyttivät pääasiassa silloin kun he tulkkasivat sananlaskuja sananmukaisesti.

Toisessa tutkimuskysymyksessä tarkoitukseni oli selvittää millaiset tekijät vaikuttavat viittomakielentulkkien sananlaskujen tulkkaukseen. Tulkeille tehdyn haastattelun perusteella tärkeimpiä tekijöitä ovat asiakas ja hänen käyttämä kielensä sekä suomen kielen taitonsa. Näiden osalta tulkki voi tehdä päätöksiä käyttämästään ratkaisumallista. Mikäli asiakkaan suomen kielen taito on hyvä, niin hänelle voidaan viittoa suomen kielen mukaan. Mutta jos asiakkaan kielitaito on huono tai tulkki ei tunne asiakasta, on parempi tulkata sananlaskun merkitys. Lisäksi tulkit mainitsivat tilanteen sekä sananlaskun kontekstin vaikuttavan tulkkaukseen. Tilanteeseen vaikuttavat esimerkiksi hälyn määrä ja puhujan puhenopeus. Kontekstissa on otettava huomioon onko sananlasku kahden ihmisen välisessä keskustelussa vai osana jotain suurempaa, esimerkiksi juhlapuhetta. Myös tulkin psyykkiset tekijät, kuten vireystila ja kiireen tuntu, vaikuttavat tulkkaukseen. Tulee myös muistaa, että tulkki tekee tulkkausratkaisun siinä hetkessä kun hän tulkkaa, joten ratkaisu riippuu päivästä, tilanteesta ja asiakkaasta.

6 POHDINTA

Tässä luvussa pohdin esille nousseita tuloksia ja niistä tehtäviä johtopäätöksiä. Nähtävissä olevat tulokset ovat tutkielmani tuloksia, eivät yleistyksiä viittomakielentulkki-
en käyttämistä ratkaisuista. Otanta kattaa kolmen tulkin ratkaisumallit ja kielelliset keinot sananlaskujen tulkkaukseen. Lisäksi mukana on heidän mielteitään tekijöistä, jotka vaikuttavat tulkkaukseen.

Opinnäytetyössäni nousseiden tulosten pohjalta näyttäisi siltä, että tulkit käyttävät kahta erilaista ratkaisumallia tulkatessaan sananlaskuja: suomen kielen mukaista eli sananmukaista mallia sekä merkityksen mukaisesti eli tulkkausta selittävällä normaali-ilmauksella. Lisäksi heillä on käytössään erilaisia kielellisiä keinoja, joita ovat IKÄÄN KUIN – viittoman käyttö, lainausmerkkien käyttö sekä sananlaskuun viittaaminen viittomien keinoin (SELLAINEN SANOJA-TAPA). Haastattelussa esille nousi tuloksia sananlaskun tulkkaukseen vaikuttavista tekijöistä. Näitä olivat esimerkiksi asiakas ja hänen käyttämä kielensä sekä kielitaitonsa, ympäristön vaikutukset sekä psyykkiset vaikutukset tulkkaukseen.

Kuten jo tutkimustulosten esittelyssä totesin, ratkaisumallien osalta tulkit käyttivät ainoastaan kahta mallia: sananmukaista eli suomen kielen mukaista tulkkausta sekä tulkkausta selittävällä normaali-ilmauksella eli tulkkaamista merkityksen mukaan. Kuitenkin Ingon mallin mukaan käytössä olisi ollut vielä kaksi mallia, mutta näitä tulkit eivät käyttäneet tulkkaustilanteissa. Tässä syynä voi olla sananlaskujen kieli- ja kulttuurisidonnaisuus sekä se, että viittomakielisiä sananlaskuja on käytössä vähemmän. Sananlaskut ovat suomen kielessä arkipäiväinen tapa käyttää kieltä ja luoda erilaisia merkityksiä vuorovaikutustilanteissa. Kyseisten merkitysten tulkkaaminen, tai asiakkaana niiden ymmärtäminen, vaatii kulttuurillisesti sekä kielellisesti tietynlaista valmiuutta. Näiden kahden käyttämättä jääneen ratkaisumallin käyttäminen tulkkausratkaisuna vaatii tulkilta todella paljon valmiuksia kielellisesti sekä kulttuurillisesti. Tämä toki riippuu täysin tulkista ja hänen taidoistaan onko hänellä valmiuksia käyttää kyseisiä ratkaisumalleja hyödykseen.

Sananlaskujen tulkkauksessa tulkit käyttivät harvoin yhtä aikaisesti samaa ratkaisumallia. Tästä voidaan päätellä että kielessä on paljon erilaisia variaatioita, joita tulkit voivat hyödyntää tulkkauksessaan. Tätä ajatusta tukee myös se, että tulkkien käyttäessä yhtäaikaisesti ratkaisumallia, jossa tulkataan sananmukaisesti, eivät tulkit tulkanneet keskenään identtisesti. Tulkeilla on siis käytössään kielen monipuoliset käyttömahdollisuudet ja tätä taitoa he voivat hyödyntää työssään. Heillä on käytössään myös erilaisia tulkkausratkaisuja, joista he voivat valita tilanteeseen sopivan. Ja kuten aiemmin mainitsin, on tilanteessa olevilla tekijöillä suuri vaikutus tulkin tekemisiin ratkaisuihin.

Tulkkauksissa esiintyi myös kaksi kertaa poisjättöjä, joissa toisessa tulkki korvasi sananlaskun yläkäsitteellä ja toisessa sananlasku jäi kokonaan tulkkeesta pois. Näissä tilanteissa sananlaskun poisjättämiseen vaikuttivat mahdollisesti monet eri tekijät. Tulkkauksen aikana tulkin tulee itse päättää mikä asiayhteydessä on tärkeää viestin välittymisen kannalta. Mikäli hän kokee, että viestin merkitys ja asiasisältö välittyvät ilman sananlaskun tulkkausta, voi hän jättää sen pois tulkkeestaan. Tulkkauksen aikana itse tilanne ja siihen liittyvät tekijät vaikuttavat merkittävästi tulkin tekemiin ratkaisuihin.

Kielellisiä keinoja selvittäessäni tein huomion tulkin käyttämästä SELAINEN SANNOA-TAPA – keinosta. Tosin huomioitavaa on, että vain yksi tutkimusjoukon tulkeista käytti kyseistä keinoa viitatessaan, että kyseessä on sananlasku. Tämän keinon käyttö saattaa johtua siitä, että tulkki haluaa varmentaa asiakkaalle lähtötekstissä olevan sananlaskun ja sen merkityksen vuorovaikutuksessa. Tämä voi tuoda tulkkaukseen sujuvuutta ja tätä kautta tulkki voi käyttää tulkkausratkaisussaan erilaisia kielellisiä variaatioita, eli kyseinen viittaus antaa tulkille tietynlaisen vapauden toimia kielellisesti. Hänen ei myöskään ole välttämätöntä tulkata sananlaskun merkitystä vaan näin viittaamalla hän voi kertoa asiakkaalle, että tulkkauksessa on sananlasku.

Arvioidessani eri tekijöiden vaikutusta opinnäytetyöni tuloksiin, pohdin simuloitun tulkkaustilanteen järjestelyjä aineistonkeruun toteutuksessa. Simuloitun tulkkaustilanteet eivät ole tiedon keräämisen kannalta yhtä luotettavia kuin aidot tulkkaustilanteet, mutta niiden kautta on mahdollista saada tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Pohdin sananlaskujen vaikutusta tilanteeseen. Kategorioihin keräämäni sananlaskut olivat monen tasoisia, toiset helpompia ja toiset vaikeampia. Tulkkaustilanteessa sananlaskut tulevat yllättäen ja riippuen puhujasta, joten tästä näkökulmasta tarkastellen tulkki ei voi koskaan tietää milloin sananlasku puhetta käytetään ja minkä tasoinen sananlasku on. Kuitenkin toteuttamassani simuloitussa tilanteessa sananlaskut tulivat peräkkäin tulkkauksen edetessä, jota tapahtuu aidoissa tulkkaustilanteissa harvoin.

Pohdin myös oliko lukemisnopeudellani vaikutusta tulkkaukseen. Glossatessani aineistoa videolta huomasin lukevani tekstejä suhteellisen nopeasti. Tulkkaustilanteiden aikana kuitenkin vain yksi tulkeista pyysi lukemaan tekstejä hitaammin. Tilannetta olisi helpottanut, mikäli olisin toteuttanut etukäteen harjoituksen simuloitusta tulk-

kaustilanteesta. Näin olisin voinut kokeilla sopivan lukunopeuden suhteuttamista läh-
tötekstiin. Lisäksi itse tulkkaustilanne oli kestoaltaan pitkä, noin 20 minuuttia, jonka
vaikutukset näkyivät tulkeissa väsymisenä tulkkauksen loppua kohti.

Tutkielmani hyödynnettävyyttä pohdittaessa koen, että tutkielmani avulla on saatu
pohjatietoa sananlaskujen tulkkauksesta. Aihetta ei ole tutkittu aiemmin, joten työn
tulokset antavat tietoa työelämälle tulkkauksen näkökulmasta. Työelämässä toimivilla
tulkeilla on aiheesta varmasti tietoa, mutta kyseisistä ajatuksista ja tuntemuksista ei
ole painettua tietoa. Mielestäni opinnäytetyöni tutkimustuloksissa on noussut esille
merkittäviä löytöjä sananlaskujen tulkkauksen saralla. Myös tulkkiensa omat kokemuk-
set nostetaan esille haastattelun avulla. Mielestäni opinnäytetyöni on työelämälähtöi-
nen ja tarpeellinen.

Jatkotutkimus-aiheeksi voisin nostaa käännöksen tekemisen sananlaskuista tai tulk-
kausratkaisujen keräämisen tulkkaustilanteista. Tämä olisi varmasti antoisaa työelä-
mälle ja antaisi ideoita tulkeille työelämäänsä käytettäväksi. Uskon, että tällaiselle työlle
olisi tulevaisuudessa tarvetta.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti 2014. Laadullinen tutkimus 2.0. 5. painos. Tampere: Vastapaino.
- Bodo, Zsuzsánna 2009. Kulttuuri kääntämisen haasteena. Teoksessa Anna Idström & Sachiko Sosa (toim.) Kielissä kulttuurien ääni. Helsinki: SKS, 70- 83.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8.painos. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2010. Teemahaastattelu. Opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS- Kustannus, 26- 44.
- Granbom-Herranen, Liisa 2012. Suomalaisen sananlaskututkimuksen aikakaudet. ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 19 –2/2012. Viitattu 26.4.2015. http://www.elore.fi/arkisto/2_12/granbom-herranen.pdf
- Hiirikoski, Juhani 2006. Kieli kääntäjän työkaluna. Lauserakenteiden merkityksiä. Teoksessa Jorma Tommola (toim.) Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineinä. Turku: Turun Yliopisto, 37- 55.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15.-17.painos. Helsinki: Tammi.
- Hytönen, Niina & Rissanen Terhi 2006. Käsitteet haltuun. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänneessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkausten teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 17-25.
- Ingo, Rune 1990. Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käänntieteeseen. Helsinki: WSOY.
- Karlsson, Fred 1998. Yleinen kielitiede. 4.painos, uudistettu laitos. Helsinki: Gaudamus.
- Kiviniemi, Kari 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 70- 85.
- Kolbe, Jenny & Oinonen Henna 2010. Yksi asia johti toiseen ja tässä sitä nyt ollaan. Suomen kansan innoittamat sanonnat käännettynä suomalaiselle viittomakielelle. Diakonia- Ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Korri, Elina & Venäläinen Anniina 2012. ”Uskoen katso entisiä teitä”. Siionin lauluissa esiintyvien metaforien kääntäminen suomalaiselle viittomakielelle. Humanistinen Ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Kotimaisten kielten keskus 2015. Kielitoimiston sanakirja: sananlasku. Viitattu 26.4.2015. <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>
- Kuurojen Liitto 2015. Artikkelit 302. Suomen viittomakielten verkkosanakirja Suvi. Viitattu 18.3.2015. http://suvi.viittomat.net/wordsearch.php?a_id=302&word_search=ik%C3%A4%C3%A4n%2Ckuin&offset=0&ssf=0&mpw=1

- Kuusi, Matti 1997. Sananlaskut ja sananparsikokoelmat. Teoksessa Laukkanen, Kari & Hakamies, Pekka (toim.) Sananlaskut. Helsinki: SKS, 4.
- Laine, Jenni 2006. Tulkkauksen tutkimus viittomakielen tulkin työn kehittäjänä. Teoksessa Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 143- 162.
- Larjavaara, Matti 2008. Kohti lausuman koko merkitystä. Teoksessa Tiina Onikki-Rantajääskö & Mari Siironen (toim.) Kieltä kohti. Helsinki: Otava, 164- 189.
- Lauhakangas, Outi 2004. Puheesta ihminen tunnetaan. Sananlaskujen funktiot sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto. Akateeminen väitöskirja.
- Lauhakangas, Outi 2009. Sananlaskumuotti nettiteksteissä. Teoksessa Vesa Heikkinen (toim.) 2009. Kielen piirteet ja tekstilajit. Vaikuttavia valintoja tekstistä toiseen. Helsinki: SKS, 63- 86.
- Lauhakangas, Outi 2013. Parempi pyy. Sananparsioapas. Helsinki: SKS.
- Lehtonen, Mikko 2000. Merkitysten maailma. 3.painos. Tampere: Vastapaino.
- Mala, Liisa & Rajaniemi, Heidi 2013. Paperittomat. Valmistautuminen suomalaiselle viittomakielelle tulkattuun näytelmään. Humanistinen Ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Manunen, Juna 2015. Henkilökohtainen tiedonanto. HumakPro- viesti. 23.3.2015. Humanistinen Ammattikorkeakoulu.
- Niiniluoto, Ilkka 2000. Johdatus merkityksen merkityksiin. Teoksessa Anu Airola & Heikki J. Koskinen & Veera Mustonen (toim.) Merkillinen merkitys. Helsinki: Gaudamus, 13- 25.
- Nurmi, Timo & Rekiaro, Ilkka & Rekiaro, Päivi 1998. Uusi suomalainen sivistys-sanakirja. Helsinki: Gummerus.
- Onikki-Rantajääskö, Tiina 2008. Kielikuvia kaikkialla. Teoksessa Onikki-Rantajääskö, Tiina & Siironen, Mari (toim.) Kieltä kohti. 1. painos. Helsinki: Otava, 49- 65.
- Onikki-Rantajääskö, Tiina & Siironen, Mari 2008. Johdannoksi. Teoksessa Tiina Onikki-Rantajääskö & Mari Siironen (toim.) Kieltä kohti. Helsinki: Otava, 8- 23.
- Piehl, Aino & Vihonen, Inkaliisa 2006. Käännetäänkö tekstisi, tulkataanko puheenvuorosi?. 3., laajennettu painos. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Rissanen, Terhi 2006. Viittomakielen rakenteen visualisuudesta ja ikonisuudesta. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 29, 26- 63.
- Roslöf, Raija & Veitonen, Ulla 2006. Tavoitteena toimivat tulkkausikäytännöt. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 163- 179.
- Saresvuo, Johanna & Ojanen, Sirkka-Liisa. 1988. Tulkin käsikirja. Helsinki: Gaudamus.
- SCIC 2009. Tulkkaustoimen linja, Tulkkausosasto – Suomenkielinen tulkkausyksikkö. Kun kokouksessa on tulkkaus. Ohjeita puheenvuorojen valmistelijoille. Viitattu

- 30.6.2014. http://scic.ec.europa.eu/scic-tulkit/docs/Uusimmat_ohjeet_valmistelijoille.pdf
- Soininen, Marjaana 1995. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:43.
- Sunnari, Marianna 2004. Kääntäminen ja tulkkaus monikielisyiden mahdollistajana. Teoksessa Jorma Tommola (toim.) Kieli, teksti ja kääntäminen. Turku: Turun Yliopisto, 47- 61.
- Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2014. Asioimistulkin ammattisäännöstö. Viitattu 13.11.2014.
https://sktlfi.directo.fi/@Bin/280271/Asioimistulkin_ammattiss%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6st%C3%B6.pdf
- Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2015. Ammatti. Viitattu 3.3.2015.
<http://www.tulkit.net/ammatti>
- Suomisanakirja 2014. Sivistyssanakirja: sananlasku. Viitattu 30.6.2014.
<http://www.suomisanakirja.fi/sananlasku>
- Suomisanakirja 2014. Sivistyssanakirja: vertaus. Viitattu 30.6.2014.
<http://www.suomisanakirja.fi/vertaus>
- Tommola, Jorma 2006a. Tulkkaus kognitiivisesta näkökulmasta. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 128- 142.
- Tommola, Jorma 2006b. Muoto ja merkitys kääntämisessä ja tulkkauksessa. Teoksessa Jorma Tommola (toim.) Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineinä. Turku: Turun Yliopisto, 9- 24.
- Tommola, Jorma 2006c. Tulkkaus tutkimuskohteena. Teoksessa Jorma Tommola & Yves Gambier (toim.) Kääntäminen ja tulkkaus. Koulutusta ja tutkimusta. Turku: Turun Yliopisto, 173- 193.
- Tuomikoski, Pekka 2006. Sananparsia Suomesta 1. Kainuu, Koillismaa, Oulun seutu. Espoo: Myllylahti.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.
- Yrjölä, Herbert 2003. Saatteeksi. Teoksessa Herbert Yrjölä (toim.) Sananlaskujen taskukirja. Englantilaisia, saksalaisia, ruotsalaisia ja suomalaisia sananlaskuja. Helsinki: Ntamo (ent. Kirja kerrallaan),5.
- Östman, Jan-Ola 2000. Merkityksen ajankohtaiset haasteet yleiselle kielitieteelle. Teoksessa Anu Airola & Heikki J. Koskinen & Veera Mustonen (toim.) Merkillinen merkitys. Helsinki: Gaudeamus, 69- 84.

LIITTEET

LIITE 1

SANANLASKUT TULKKIEN VIDEOINTIIN

Ääniin ja kuulemiseen liittyvät:

Mikä laulaen tulee, se viheltäen menee.

"Mikä laulaen tulee, se viheltäen menee. Tämä vanha sanonta taitaa yhä pitää paikkansa. Olemme siinä mielessä mielenkiintoisia otuksia, että lokeroimme rahaa sen perusteella kuinka helposti se on saatu. Emme esimerkiksi halua missään nimessä ottaa riskiä isältä saadusta perinnöstä, jos tiedämme hänen rehkieneen koko ikänsä sen eteen. Samaan aikaan voimme ottaa kovaakin riskiä omilla säästöillämme. Rahalla ei kuitenkaan ole tunnetta."

(<http://www.taloudellinenriippumattomuus.com/2010/06/suomalaiset-ovat-lottokansaa.html>)

Ei kukko käskien laula.

"Sosiaalistumisen pakko on kummallinen ilmiö. Miksi ihmeessä pitäisi ventovieraisiin tutustua enempi kuin haluaa, vaikka he olisivat naapureita. Naapurisuhteet ovat tietty hyvästä vaan silloin ne syntyvät omaehtoisesti ja niiden naapureiden välille, jotka sitä itse haluavat. Ei kukko käskien laula."

(<http://www.city.fi/blogit/2652/sosiaalisuus+vaikka+vakin/128605>)

Eniten tyhjät tynnyrit ääntä pitää.

"Tyhjät tynnyrit (Kokoomus, Kepu jne) kolisevat eniten ja pitävät ääntä. Eli ei pelkkää ääntä vaan myös ja ennen kaikkea sisältöä ja vaihtoehtoja tähän umpi-porvarilliseen menoon. Olen kurkkua myöten täynnä näitä rinsessoja ja stubbeja ja ruususia."

(http://www.kansanuutiset.fi/scripts/edoris/edoris.dll?app=server&com=sqlxml&tem=d_aihe_aika.tpl&topicid=30253)

Hiljaista kuin huopatossutehtaalla.

"Finavia tiedotti perjantaina, että lentoliikenne on pysähdyksissä ainakin sunnuntai-iltapäivään kello 15 asti. Hiljaista on kuin huopatossutehtaalla, sanoo Seinäjoen Rengonharjun lentokentän päällikkö Aki Rasku." (http://yle.fi/uutiset/lentoasemilla_hiljaista_kuin_huopatossutehtaalla/5546115)

Hyvä kello kauas kuuluu, paha vielä kauemmas

"Rekrytinnissa ollaan työntajamielikuvan kanssa tekemisessä prosessin joka vaiheessa. Tämän päivän kehnossa työllisyystilanteessa tyylikkäästi, ammattitaitoisesti ja hakijaa kunnioittaen hoidettu rekrytointiviestintä erottuu edukseen. Hyvä kello kauas kuuluu, paha vielä kauemmas." (<http://www.talente.fi/blogi/?k=hakija>)

Joka väärin kuulee, se väärin vastaa.

"Iltasanomat julkisti tiistaina listan yrityksistä ja yhteisöistä, jotka olisivat halunneet näyttää kyntensä tulevaisuusselonteon teossa. Vaan eivätpä saaneet. Jotain kummallista on siinä, että selonteon tekijöitä etsittiin, mutta saatua tietoa ei tosissaan hyödynnetty. Sanotaan, että se joka väärin kuulee, se väärin vastaa. Kovakorvaisen poliitikon kootut selitykset eivät vakuuta. Huolella vaalittu siisti julkikuva on saanut tahrn, joka ei helpolla haalene. Ei ainakaan ennen kuin Himas-kohu on pyykätty loppuun asti." (<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1288544282698.html>)

Niin metsä vastaa kun sinne huudetaan.

"Lasse on herkkä hevonen, jolla on aivan omanlainen huumorintaju. Kiusallaan se ei kuitenkaan tee mitään. Äitini sanoi tänään puhelimessa viisaasti Lassesta: se on hevonen, joka voisi sanoa, että niin metsä vastaa kuin sinne huudetaan." (<http://pystyharja.blogspot.fi/2012/02/niin-metsa-vastaa-kuin-sinne-huudetaan.html>)

Kyllä maailmaan ääntä mahtuu.

"Isä kertoo: Itselläni on myös tuon ikäiset lapset, vähän alle 3 ja 4v, ja kyllä ne metelöi ja meuhkaa, joskus kuulosuojaimet vois olla tarpeen. Onneksi ei ole naapureita. Kyllähän maailmaan ääntä mahtuu!" (<http://www.laki24.fi/keskustelu-haku.php?hakusanat=Lapset&sivu=66>)

Se koira älähtää, johon kalikka kalahtaa.

"Ympäristöministerin vaihtuessa tuli hyvä sauma uudelle keskustelukierrokselle. Vihreiden livistettyä hallituksesta uudeksi ympäristöministeriksi nousi Sanni Grahn-Laasonen, jota kovisteltiin eduskunnassa jätevesiasetuksesta hänen kannettuaan salkkua vasta muutaman päivän. Grahn-Laasonen heitti pallon viime vaalikauden hallitukselle, jonka ympäristöministerinä toimi Paula Lehtomäki. Siitä keskusta pillastui. Se koira älähtää, johon kalikka kalahtaa." (<http://www.iltasanomat.fi/paakirjoitus/art-1288747880852.html>)

Vaikeneminen on myöntymisen merkki.

"Työpaikalla istuttiin kokouksessa, jossa oli mukana työntekijöitä ja johtaja. Hän odotti ehdotukseensa kommentteja työntekijöiltä, mutta kukaan ei sanonut mitään. "No, vaikeneminen on myöntymisen merkki", sanoi johtaja viimein." (Lappeteläinen 2014)

Äänellään se variskin laulaa.

"Naiset keskustelevat:

- Minä se en osaa laulaa yhtään.
- Mitä tuosta.. Älä välitä, äänellään se variskin laulaa." (Lappeteläinen 2014)

Negaatiot, ei-alkuiset:

Ei lämmin luita riko.

"Pekka ja Matti istuivat saunan lauteilla ja Matin mielestä kuumus alkoi olla jo liikaa. Pekka tokaisi siihen, että "ei lämmin luita riko." (Lappeteläinen 2014)

Ei auta itku markkinoilla.

"Sairauteni ei ole parannettavissa mutta sitkeällä jumpalla ja uinnilla sen pahenemista voidaan ainakin hidastaa. Tärkeätä on myös pitää mieli vireänä. Sitä teenkin mm. kirjoitustyöllä, kieliä harrastamalla ja kuuntelemalla klassista musiikkia. Eli lyhyesti sanoen "ei auta itku markkinoilla", ei saa antaa periksi. Vaaditaan sitkeyttä ja positiivisuutta. Siinä hyvät ystävät ovat todella tärkeitä." (http://jaari.net/index.php?article_id=5051&yearStart=13)

Ei järkeä kauhalla päähän kaadeta.

"Kato nyt! Ei oo tuonkaan päähän järkeä kauhalla kaadettu!" (Lappeteläinen 2014)

Ei kahta ilman kolmatta.

"Aamulla herätessään Pirjo huomasi herätyskellonsa olevan rikki. Päivän mittaan kaatui myös tietokone, jonka jälkeen Pirjo sanoikin miehelleen, että "katso vain, ei kahta ilman kolmatta". (Lappeteläinen 2014)

Ei kaikki ole kultaa mikä kiiltää.

"Asunnon hankkiminen on kovaa työtä. Marraskuusta lähtien olen joutunut seuraamaan asuntomarkkinoiden menoa ja matkustamaan viikonlopusta toiseen asuntojen esittelyissä. Tässä pitkäkestoisessa seikkailussa myös opin sen, että jos missään, uuden tai vanhan talon hankinnassa pätee kuitenkin vanha kunnon sanaparsi, että kaikki mikä kiiltää ei ole kultaa." (<http://amgs.puheenvuoro.uusisuomi.fi/37809-kaikki-mika-kiiltää-ei-ole-kultaa>)

Ei kannata lähteä merta edemmäs kalaan.

"Myrskybongareita on monenlaisia, on kauas kaasuttavia chasereita ja paikallisia ilmiöitä tarkkailevia spottereita. Olen varmaan myrskybongari-tyypiltäni lähi-chaser: en ajele pitkiä matkoja, mutta olen aina valmis pieneen retkeen. Erityisesti, jos samalla suunnalla asuu hyviä ystäviä.

Kaikille havaitsijatyypeille tärkeää on suunnitelmallisuus sääilmiöiden tarkkailussa. Jo edellisenä päivänä kannattaa selvittää alueet, joilla ukkostaa todennäköisimmin. Tuurilla parhaat rytinät osuvat juuri omaan sijaintiin, eikä tarvitse lähteä merta edemmäs kalaan." (<https://www.ursa.fi/blogi/taivas-takapihalla/2014/08/>)

Ei kukaan ole kuurompi kuin se, joka ei halua kuulla.

"Loppuun taas sananlasku, joka voisi vaikka kuvata tilannetta, jossa vartijat poistavat samaa poikaa kymmenettä kertaa häiriön takia. Ei kukaan ole kuurompi kuin se, joka ei tahdo kuulla." (<https://irc-galleria.net/user/-fobba-/blog/21126526>)

Ei kysyvä tieltä eksy.

"Voisittekohan auttaa minua muutamassa asiassa, joka on mietityttänyt jo pidemmän aikaa. Sanotaanhan, että ei kysyvä tieltä eksy"

Ei makeaa mahan täydeltä.

"No niin ja lopetellaanpas tältä päivältä. Ei makeaa mahan täydeltä" (Lappeteläinen 2014)

Ei lukemalla uimaan opi, veteen on mentävä!

"Alaluokilla yhtenä tärkeänä opetusmenetelmänä käytetään leikkiä. Pitäisikö leikin käyttöä laajentaa myös ylemmille luokille? Tulisiko asioita nykyistä enemmän opiskella tutkien, kokeillen ja omien havaintojen tekemistä hyödyntäen? Uskon, että omakohtaisten kokemusten myötä oppimisesta tulisi kiinnostavampaa ja oppimisesta syvällisempää. "Ei lukemalla uimaan opi, veteen on mentävä!" (http://www.avi.fi/web/avi/opetus-ja-kulttuuri/-/asset_publisher/Egs4fP1u1Dn7/content/id/572979#.VRga7uGumVg)

Ei niin pahaa, ettei jotain hyvääkin.

"Sami oli saanut juuri potkut työpaikaltaan. Hän sanoi "ei niin pahaa ettei jotain hyvääkin; niin nyt on ainakin aikaa rakkaalle harrastukselleni, eli musiikille!" (Lappeteläinen 2014)

Ei näe metsää puilta.

"Lukeminen vaatii keskittymistä tiettyyn asiaan ja muun unohtamista. Lukihäiriöinen taas ei pysty keskittämään visuaalista huomiotaan kapeasti vaan huomaa koko ajan muutakin. Lehti tiivistää eron niin, että tavallinen ihminen ei näe metsää puilta, kun taas lukihäiriöinen ei näe puita metsältä." (<http://www.tekniikkatalous.fi/innovaatiot/tiede/lukihairiosta+paljastui+olevan+yllattavaa+hyotya/a1005178?service=mobile&page=2>)

Ei omena kauas puusta putoa.

"Minun tyttöni, minun pikkutyttöni. Sinähän olet ovelampi minua. Ilona, minä olen ylpeä sinusta. Totta vie, sinä olet isäsi tytär. Omena ei putoa kauas puusta" (<https://tools.wmflabs.org/templatetiger/htable4.php?template=sitaatti2&lang=fiwiki&where=&is=>)

Ei ole eilisen teeren poika.

"Yhtye ei ole kokoonpanona mikään eilisen teeren poika, sillä bändi on perustettu vuonna 1989" (http://www.imperiumi.net/index.php?act=global_search&criteria=1989)

Ei vahinko tule kello kaulassa.

"Tekeväälle sattuu, mutta vahinko ei tule kello kaulassa" (<http://www.pohjalainen.fi/mielipide/yleis%C3%B6t%C3%A4/tekev%C3%A4lle-sattuu-mutta-vahinko-ei-tule-kello-kaulassa-1.1618840>)

Ei se ota, jos ei annakaan.

"Aina kannattaa yrittää. Ei se ota, jos ei annakaan." (Lappeteläinen 2014)

Eläin aiheiset:

Älä osta sikaa säkissä

"Ostaessa palveluja on tärkeää analysoida ensin oma osaaminen ja sen jälkeen tehdä tarkka lista asioista ja taidoista joita palveluntarjoajalla tulee olla. Yhtä tärkeää on, että tulee hyvin toimeen eli kemiat pelaavat läheisen yhteistyökumppanin kanssa – näin välttään monelta väärinymmärrykseltä ja jopa konfliktilta. Äläkä osta sikaa säkissä vaan tee sopimus, joka alkaa esimerkiksi kolmen kuukauden tai puolen vuoden koeajalla, jatkosta päätetään vasta sen jälkeen." (<http://www.imagory.net/blogi/2012/10/sosiaalista-mediaa-ostamassa/>)

"Huh hellettä", sanoi jänis pakkasella.

"Huh hellettä, sanoi jänis pakkasella", tiivistä aikanaan eräs tv-sketsi Suomen kesää. Tänä suvena lämpöä on riittänyt etelästä Lappiin. Mennyt kesä on kutakuinkin nyt ohi ja katseet on suunnattava jälleen syksyyn sekä arkeen." (http://www.hrmy.fi/pdf/HRI1406_1-24.pdf)

Kiertää kuin kissa kuumaa puuroa.

"Perussuomalaisten kansanedustaja Teuvo Hakkarainen pistäytyi lauantaina ensi kertaa elämässään Flow Festivalilla.

- Ensivaikutelma tästä on rauhallinen. Ihmiset kiertää kuin kissa kuumaa puurokupia. Ei tiedä itse kukin, mihin menee, Hakkarainen sanoi YleX:lle.” (http://popuutiset1.rssing.com/chan-25176043/all_p139.html)

Ilman siipiä ei lintukaan voi lentää.

”Aikaisemmin olen puhunut työnhausta jo pariin otteeseen. Karvaasti olen huomannut, että ”ilman siipiä ei lintukaan voi lentää”: Ilman työkokemusta ei saa työpaikkaa. Ihmettelenkin tässä, että miten sitä työkokemusta voi saada, jos koskaan ei saa töitä, koska kokemusta ei ole” (<http://lifeandstyleofkathy.blogspot.fi/2011/02/ilman-siipia-ei-lintukaan-voi-lentaa.html>)

Kaksi kärpistä yhdellä iskulla.

”Jos voisimme käyttää tuotteita, jotka heitetään pois, koska ne ovat lähellä viimeistä käyttöpäivää tai jätetään myymättä markkinoilla, voisimme tappaa kaksi kärpistä yhdellä iskulla.” (<https://glosbe.com/fi/en/tappaa%20kaksi%20k%C3%A4rp%C3%A4st%C3%A4%20hdell%C3%A4%20iskulla>)

Katkes ku kanan lento.

”Minulla oli tähän alkuun jotain sanottavaa, mutta ajatus katkesi kuin kanan lento. Nyt en enää muista mitä se oli.” (Lappeteläinen 2014)

Kukas kissan hännän nostaa jos ei kissa itse.

”Vihreiden eurovaaliehdokas Heidi Hautala ilmoittautui ehdokkaaksi EU-komissaarin paikkaan. Kukapa kissan hännän nostaisi, ellei kissa itse. Vakavasti puhuen, Suomi alkaa olla oudossa seurassa, koska 20 vuoteen ei ole saatu päteviä naispuolisia komissaariehdokkaita, perusteli Hautala komissaarihalujaan Ylen Aamu- tv:ssä.” (http://yle.fi/uutiset/hautala_kaytettavissa_komissaariksi_kukapa_kissan_hannan_nostaisi_ellei_kissa_itse/7248782)

Kun kissa on poissa, hiiret tanssivat pöydällä.

”Tuoreen tutkimuksen mukaan turskan ja tonnikalan kaltaisten suurten petokalojen kannat ovat sadan viime vuoden aikana kutistuneet kaksi kolmannesta, mutta sardiinien ja anjovisten tapaisten pienten saaliskalojen määrä on yli kaksinkertaistanut.

Suurten kalalajien liikalastus on johtanut pienten saaliskalojen määrän räjähtämiseen. ”Kun kissa on poissa, hiiret tanssivat pöydällä”, tanskalaistutkija vertaa.” (<http://natgeo.fi/elaimet/kala/pienten-kalojen-maara-lisaantyy>)

Kuu kiurusta kesään, puoli kuuta peipposesta, västäräkistä vähäsen, pääskyselä ei päivääkään.

”Keväällä seuraamme muuttolintujen avulla kesän lähestymistä. Hokema: kuu kiurusta kesään, puolikuuta peipposesta, västäräkistä vähäsen ja pääskyselästä ei päivääkään, tulee heti mieleeni, kun jokin muuttolinnuista näyttäytyy. Sen verran olen mennänyt geneettisen kosketuksen maaseutuun ja tilalle on tullut kaupunkilaisuutta mukaan, että olen liittännyt mukaan muutakin havainnoitavaa kuin muuttolinnut” (<http://www.paloheinagolf.fi/meist%C3%A4-ja-v%C3%A4st%C3%A4r%C3%A4kist%C3%A4-v%C3%A4h%C3%A4sen>)

Kyllä koira koiran tuntee.

”Aina tässä elämässä hakeutuu kaltaistensa seuraan. Jotenkin sitä vain vainuaa ne samankaltaiset ihmiset.. Kyllä koira koiran tuntee.” (http://www.wsoy.fi/sample-pages/9789510364277_lukun.pdf)

Kyllä routa porsaan kotiin ajaa.

”Luukkonen karkasi Oulun vankilasta viime viikon maanantaina. Poliisi on tarkistanut paikkoja, joissa ihmiset uskovat nähneen Luukkosen. Varmaa tietoa vankikarkurien liikkeistä ei ole.

– Oletusarvona on, että hän oleskelee jossain täällä vanhan Oulun läänin alueella. Viimeisimmät vihjeet ovat olleet sellaisia, että niitä ei suoraan ole voitu tarkistaa.

Vihjeiden epämääräisyydestä huolimatta hän uskoo Luukkosen löytyvän ennemmin tai myöhemmin.

– Vanhan sanonta sanoo, että kyllä routa porsaan kotiin ajaa. Eiköhän niin käy tälläkin kertaa.” (http://m.iltalehti.fi/uutiset/2011071314052161_uu.shtml)

Oma lehmä ojassa.

”Eduskunnassa oli torstai-iltana esillä laki uusiutuvilla energialähteillä tuotetun sähkön tuotantotuesta. Perussuomalaisten ryhmän varapuheenjohtaja Kaj Turunen synnytti tuulenpuuskan todettuaan keskustan Mauri Pekkarisen esiintymisen olleen ”jälleen kerran mukavan fanaattinen, mutta tässä asiassa tulee mieleen, onko edustajalla oma lehmä ojassa.” (<https://www.verkkouutiset.fi/kotimaa/perussuomalaiset%20pekkarinen-19503>)

”Aika aikaansa kutakin”, sanoi pässi kun päätä leikattiin.

”Lapset saapuivat tunnille innokkaina ja reippaina. ”Viimeinen tuntimme käsittelee kansalaistaitoa, mitä te ymmärrätte kansalaistaidolla?”. Toivo viittasi.

”Meillä oli kerran yks työmies, joka sanoi eronneensa akastaan ja kirkosta. Siinä järjestyksessä. Se sano vaan, että aika aikaansa kutakin, sanoi pässi kun päätä leikattiin.”

(<https://books.google.fi/books?id=adgTAQAAQBAJ&pg=PA209&lpg=PA209&dq=%E2%80%9DLapset+saapuivat+tunnille+innokkaina+ja+reippaina.&source=bl&ots=utmiImh29B&sig=MD8UBBy1cg4L03nnyD2uPB99o-fk&hl=en&sa=X&ei=gh4YVaO8DYyXau6hgpAH&ved=0CB8Q6AEwAA#v=onepage&q=%E2%80%9DLapset%20saapuivat%20tunnille%20innokkaina%20ja%20reippaina.&f=false>)

LIITE 2

KUTSU SIMULOITUUN TULKKAUSTILANTEeseen

Hei!

Olen Humanistisen Ammattikorkeakoulun 4.vuosikurssin viittomakielentulkki opiskelija Kuopiosta ja teen opinnäytetyötä aiheesta sananlaskujen tulkkaus. Tarkoituksena on selvittää millaisia ratkaisumalleja viittomakielentulkki käyttää tulkatessaan sananlaskuja suomen kielestä suomalaiseen viittomakieleen.

Tarvitsisin tutkimukseeni mukaan 5 viittomakielentulkkia ympäri Suomen. Tutkimukseni videoin viittomakielentulkkien ratkaisuja sananlaskujen tulkkaukseen ns. simuloitulla tulkkauksilanteella. Tätä videomateriaalia käyttäisin analysointiin sekä ratkaisujen tutkimiseen, joista myöhemmin koostan opinnäytetyöni kirjallisen version. Tulkkien nimet ja kasvot eivät tule ulkopuolisille ilmi tutkimukseni missään vaiheessa, jolloin anonymiteetti säilyy. Videomateriaalit sekä muu informaatio hävitetään opinnäytetyön valmistuttua. Tutkimukseen osallistuvat henkilöt saavat tutustua opinnäytetyöhöni eri vaiheissa sekä sen valmistuttua.

Videointi on tarkoitus toteuttaa marraskuun aikana, kuitenkin mielellään viikkojen 47-48 aikana. Videointiin on hyvä varata n.1h.

Mikäli kiinnostuit tutkimuksestani ja haluat osallistua simuloituun tulkkauksilanteeseen, otatahan minuun yhteyttä sähköpostitse tai puhelimitse. Katsotaan yhdessä sopiva ajankohta ja paikka.

Jos sinulla on kysyttävää videointiin tai tutkimukseeni liittyen niin vastaan mielelläni.

Mukavaa syksyn jatkoa!

Terveisin, Mari Lappeteläinen

Humanistinen Ammattikorkeakoulu, Kuopio

LIITE 3

TULKKIEN HAASTATTELU

1. Kauanko olet ollut työelämässä? Missä työskennellyt (alueet, eri yritykset)?
2. Oletko tulkkaustilanteissa tulkannut sanaleikkejä, idiomeja tms?
3. Oletko tulkannut sananlaskuja? Millaisissa tilanteissa?
 - Tuleeko mieleen mitään erityistä tilannetta ja sananlaskua?
4. (Mitä mieltä olet sananlaskujen tulkauksesta?)
5. Millaiset asiat mielestäsi vaikuttavat, kun tulkattavana on sananlaskuja?